

Henna Kiela

TUKEVASTI ESIOPETUKSESTA ALKUOPETUKSEEN

Kuntoutusohjauksen ja –suunnittelun koulutusohjelma
2013

TUKEVASTI ESIOPETUKSESTA ALKUOPETUKSEEN

Kiela, Henna
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma
Syyskuu 2013
Ohjaaja: Jaakkola-Hesso, Sirpa, lehtori
Sivumäärä: 59
Liitteitä: 1

Asiasanat: esiopetus, alkuopetus, siirtymävaihe, tehostettu ja erityinen tuki, kasvatuksellinen kuntoutus, tiedonsiirto

Koulun aloittaminen on sekä lapselle että huoltajalle merkittävä tapahtuma. Sekä esi- että alkuopetuksessa on oppimisessaan tukea tarvitsevia lapsia. Tuen malli esi- ja alkuopetuksessa perustuu yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen. Tämä opinnäytetyö liittyi sekä erityisvarhaiskasvatukseen että kasvatukselliseen kuntoutukseen. Kasvatuksen ja kuntoutuksen tarkoitus yhdistyy yhteisessä toiminnassa lapsen hyvinvoinnin edistämisessä.

Opinnäytetyö oli työelämälähtöinen, laadullinen tutkimus. Työn tarkoituksena oli kartoittaa tukea tarvitsevan lapsen siirtymävaihetta esiopetuksesta alkuopetukseen. Kartoituksen perusteella luotiin yhtenäinen toimintamalli koko kunnan alueelle tukea tarvitsevan lapsen siirtymävaiheelle. Tutkimus suoritettiin varsinaissuomalaisessa kunnassa vuoden 2013 talven ja kevään aikana. Tutkimusmenetelmänä oli teemahaastattelu. Haastattelun aiheet muodostuivat haastateltavien etukäteen tekemistä aikajanoista. Teemahaastattelun osallistui kolme varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Lisäksi haastateltiin kahden tukea tarvitsevan esiopetusikäisen lapsen huoltajaa.

Haastattelujen pohjalta saatiin käsitys kunnan nykyisistä toimintamalleista esiopetuksen ja alkuopetuksen siirtymävaiheessa. Tulosten pohjalta luotiin kuntaan yhtenäinen toimintamalli esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheeseen tukea tarvitsevan lapsen ja tiedonsiirron näkökulmasta..

TRANSITIONAL PERIOD FROM PRESCHOOL EDUCATION TO ELEMENTARY INSTRUCTION FROM THE PERSPECTIVE OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Kiela Henna

Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Rehabilitation Counselling and Planning

September 2013

Supervisor: Jaakkola-Hesso, Sirpa, Senior Lecturer

Number of pages: 59

Appendices: 1

Key words: preschool education, elementary instruction, transitional period, intensified and special support, educational rehabilitation, information.

Starting school is a significant moment for both parents and the child. However, there are children who need special support both in preschool and elementary school education. The model of the support in preschool and elementary school instruction is based on general, intensified and special support. The purpose of education and rehabilitation is combined in common actions to promote the child's well-being.

The purpose of the thesis was to chart the transitional period from preschool education to elementary instruction among children who need special support. The thesis is a practice-based qualitative study and it was carried out in a municipality in south-west Finland in 2013. The method of the thesis was theme interview. The themes were based on the time lines drawn up by the interviewees. The interviews were made with three special education teachers and two guardians of children with the need for special support.

The results gave an insight of the current operational models used in the transitional period in the municipality. The results were used to design a consistent model for the transitional period in the whole municipality. This model concentrates on transition, in particular, from the perspective of children with special needs. In addition, the model takes into account information delivery and communication needs.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KASVATUS JA KUNTOUTUS.....	6
2.1 Kasvatuksellinen kuntoutus.....	6
2.2 Yhteistyö kuntoutuksessa	7
3 ESIOPETUKSEN JA ALKUOPETUKSEN SIIRTYMÄVAIHE.....	8
3.1 Esiopetus ja alkuopetus	8
3.2 Siirtymävaihe.....	9
3.3 Kouluvalmiuden arviointi.....	10
3.4 Kouluvalmiudesta kohti koulun valmiutta	12
3.5 Erityisopetus on tukitoimi	13
4 ESI- JA ALKUOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAT	14
4.1 Kolmiportainen tuki esi- ja alkuopetuksessa.....	15
4.2 Tehostettu ja erityinen tuki.....	16
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	18
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	18
6.1 Kohderyhmä	19
6.2 Suunnittelu ja valmistelu	20
6.3 Aineiston keruumenetelmä.....	22
6.3.1 Aikajajat.....	22
6.3.2 Aikajajat teemahaastattelujen pohjana.....	23
6.3.3 Varhaiskasvatuksen erityisopettajien haastattelut	26
6.3.4 Huoltajien haastattelut	29
6.4 Aineiston analyysi	30
7 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	34
7.1 Tukea tarvitsevan lapsen siirtyminen esiopetuksesta alkuopetukseen	34
7.1.1 Lapsen havainnointi ja standardoidut mittarit esiopetusryhmässä	35
7.1.2 Lapsen henkilökohtaisen oppimissuunnitelman laatiminen	38
7.1.3 Moniammatillinen yhteistyö	42
7.1.4 Saattaen vaihtaen esiopetuksesta alkuopetukseen	43
7.2 Yhtenäinen toimintamalli siirtymävaiheeseen	47
8 POHDINTA	49
8.1 Tutkimusetiikka ja luotettavuus	51
8.2 Tutkimuksen tulosten tarkastelu.....	52
8.3 Jatkotutkimusaiheet	54
LÄHTEET.....	56

1 JOHDANTO

Koulun aloittaminen on lapselle ja huoltajille merkittävä tapahtuma. Lapsi kasvaa, kehittyy ja oppii koko ajan varhaislapsuudesta kouluikään, sen takia lapsen kasvatuksellisten kokemustenkin tulisi jatkua. Elinikäisen oppimisen näkökulmasta varhaisilla oppimiskokemuksilla on tärkeä merkitys myöhempää oppimista ajatellen. (Hujala ym. 1999, 107.) Koulutien alussa saadut kokemukset ovat merkityksellisiä, koska niillä on vaikutus lapsen itsetuntoon ja sitä kautta myös myöhempään koulunkäyntiin (Kontturi 2011, 5). Varhaiskasvatuksen oppimiskokemusten pitäisi olla vankkana pohjana alkuopetukseen siirryttäessä (Hujala ym. 1999, 107).

Opinnäytetyössä tarkastelin lapsen siirtymistä esiopetuksesta alkuopetukseen. Mielienkiinto aiheeseen heräsi työssäni varhaiskasvatuksessa. Työni lisäksi alkusysäyksen opinnäytetyön aiheeseen antoi kuntoutusohjaajaopintojen aikana tekemäni tehtävä Kuopion Omppu-projektista, jossa pyrkimyksenä oli kehittää esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheen yhteistyötä sekä luoda yhtenäisiä ja asiakaslähtöisiä työkäytäntöjä eri toimijoiden kesken Kuopiossa. (Pedanetin [www-sivut](http://www.pedaneti.fi) 2012.)

Opinnäytetyö oli työelämälähtöinen, laadullinen tutkimus. Menetelmänä käytin teemahaastattelua. Haastatteluun osallistui varsinaissuomalaisen kunnan kolme varhaiskasvatuksen erityisopettajaa sekä kahden tukea tarvitsevan esiopetusikäisen lapsen huoltajaa. Sekä huoltajat että varhaiskasvatuksen erityisopettajat kokivat tärkeiksi lapsen havainnoinnin ja tarvittaessa standardoitujen mittarien käytön esiopetuksessa, jotta lapsen tuen tarve pystytään huomaamaan. Tiedonsiirron näkökulmasta erityisen tärkeänä nähtiin lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman arviointipalaveri esiopetuksen keväällä, kaikki haastateltavat näkivät tärkeäksi tulevan lapsen opettajan osallistumisen siihen. Lisäksi huoltajat kokivat sekä lapselleen että itselleen kouluun tustumispäivän toukokuussa merkitykselliseksi.

2 KASVATUS JA KUNTOUTUS

Opinnäytetyö liittyy sekä kasvatukselliseen kuntoutukseen että varhaiskasvatukseen. Järvikoski ja Härkäpää määrittelevät kuntoutuksen toiminnaksi, ”jolla pyritään parantamaan ihmisen toimintakykyisyyttä ja sosiaalista selviytymistä, edistämään työkykyä ja turvaamaan työuran jatkuvuutta” (Järvikoski & Härkäpää 2011, 8). Kuntoutuksella pyritään tukemaan ihmisen voimavaroja, selviytymistä ja hyvinvointia arjessa ja elämän eri siirtymävaiheissa (Järvikoski & Härkäpää 2011,8). Varhaiskasvatus on hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus. Se on pienten lasten eri elämäntilanteissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. (THL:n www-sivut 2013.) Varhaiskasvatuksessa hoiva ja oppimisen tukeminen integroituvat toisiinsa. Varhaiskasvatus on ”vuorovaikutusprosessi, jossa lapsi omaehtoisen, elämyksellisen ja kokemuksellisen toiminnan kautta, vertaisryhmäkontaktien ja aikuisen tavoitteisen ohjauksen avulla kasvaa aktiivisena toimijana”. (Hujala ym. 1998, 2-3.)

”Kasvatuksen ja kuntoutuksen tarkoitus kuitenkin yhdistyy yhteisessä toiminnassa lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi”, kirjoittaa Sipari tutkimuksessaan (2008, 23).

2.1 Kasvatuksellinen kuntoutus

Kuntoutus jaetaan usein lääkinälliseen, kasvatukselliseen, sosiaaliseen ja ammatilliseen kuntoutukseen. Kasvatuksellisella kuntoutuksella tarkoitetaan vammaisen tai vajaakuntoisen henkilön kasvatusta ja kuntoutusta. Kasvatuksellinen kuntoutus edellyttää usein erityisjärjestelyjä. Lähtökohtana ovat yksilölliset tuen tarpeet. Tavoitteena on elämäntilanteen ja yksilöllisyyden kehittäminen opetuksen, kasvatuksen, opiskeluolosuhteiden ja kuntoutuksen keinojen avulla. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 21-22). Lapsen näkökulmasta kasvatuksellinen kuntoutus on kaikkien niiden toimintojen ja järjestelyjen kokonaisuus, joilla pyritään poistamaan kehitystä haittaavia tekijöitä sekä edistämään lapsen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. (Jahnukainen 2000, 432). Lapsen kuntoutuksen tehtävänä on auttaa häntä kasvamaan ja kehittymään aktiiviseksi sekä itsenäiseksi aikuiseksi niin , että vamma, sairaus tai oppimisvaikeus ei ole toiminnan este (Häkkinen 2010, 11).

Kasvatuksellisen kuntoutuksen nähdään tarkoittavan paljolti samaa kuin erityiskasvatus. Kuntouttava varhaiskasvatus merkitsee niiden kasvatuksellisten järjestelyjen kokonaisuutta, joilla lapsen kehitystä ja kasvua tuetaan hänen ensimmäisinä elinvuosinaan yksilöllisten edellytysten mukaisesti. (Turunen 2006, 45-46.) Sekä kuntoutuksessa että kasvatuksessa ihminen nähdään aktiivisena toimijana ja valintoja tekevänä, joka toimii vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Kasvatus ja kuntoutus nähdään myös muuttavana ja muutokseen tähtäävänä toimintana. Lasten kasvatuksen ja kuntoutuksen asiantuntijoilla tulisi olla yhteinen päämäärä. (Sipari 2008, 9-11, 23.)

2.2 Yhteistyö kuntoutuksessa

Lapsen hyvä kuntoutus vaatii yhteistoimintaa, kumppanuutta ja luottamusta. Kuntoutus ja muut tukitoimet on tuotava lapsen jokapäiväiseen elämään ja liitettävä kodin, esiopetuksen ja koulun arkeen. Terapia tai lapsen yksilöllinen ohjaus on vain yksi osa lapsen kuntoutusta. (Sipari & Koivikko 2006, 8-11.) Lapsen toiminnassa tulee ottaa huomioon kuntoutus, leikki ja oppiminen. Kuntoutus ei eroa erikoisesti lapsen kehityksen yleisistä tukitoimista, molempien perustana on oppiminen ja harjoittelu. (Alijoki 2006, 35.)

Yhteistyö on tärkeää lasten kuntoutuksessa. Sosiaalisen tuen ja yhteistyön kautta voidaan hyödyntää eri toimijoiden voimavaroja lapsen tueksi. Vuoropuhelu eri ihmisten välillä on tärkeää. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 27.) Piippo-Näätäsen tutkimuksessa (2012) selvitettiin erityistä tukea saavien lasten vanhempien kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheessa. Tutkimus perustuu vanhempien kirjoittamiin kehyskertomuksiin. Saatujen tulosten mukaan moniammatilliset palaverit ja yhdessä sovitut toimintatavat edistävät lapsen koulun aloittamisen onnistumista. Vanhemmat kokivat tärkeiksi arjen asioiden sujumisen kouluun siirryttäessä, mitkä puolestaan heidän mukaansa vaikuttivat lapsen turvalliseen kouluun siirtymiseen. (Piippo-Näätänen 2012, 4-5, 42.)

3 ESIOPETUKSEN JA ALKUOPETUKSEN SIIRTYMÄVAIHE

Suomessa sekä esi- että perusopetuksesta säädetään perusopetuslaissa. Koko maassa peruskoulujärjestelmään siirryttiin 1970-luvulla ja lapsen oikeus maksuttomaan esiopetukseen tuli voimaan elokuussa 2001. Lähes kaikki suomalaiset lapset osallistuvat esiopetukseen ja suorittavat oppivelvollisuuden peruskoulussa. Puhutaan esiopetuksen ja alkuopetuksen siirtymävaiheesta ja sen merkityksestä. Tarkastelen seuraavaksi tarkemmin esiopetukseen, alkuopetukseen ja siirtymävaiheeseen liittyviä käsitteitä.

3.1 Esiopetus ja alkuopetus

Varhaiskasvatuksen eräs osa on kuusivuotiaille suunnattu esiopetus. Esiopetus on suunnitelmallista ja tavoitteellista opetusta ja kasvatusta. Esiopetuksen järjestämisestä huolehtii kunta. Lapsella on oikeus ilmaiseen esiopetukseen vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista. Esiopetukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja päätöksen osallistumisesta tekee lapsen huoltaja. (Opetushallituksen [www-sivut 2011](#).) Kuusivuotiaista lapsista lähes koko ikäluokka osallistuu esiopetukseen (Tilastokeskuksen [www-sivut 2007](#)). Esiopetuksen tavoitteena on lapsen hyvinvoinnin tukeminen, kokonaisvaltaisen kasvun ja oppimisen edistäminen sekä oppimisvalmiuksien parantaminen ennen oppivelvollisuuden alkamista. (Uudenkaupungin kaupungin esiopetussuunnitelma 2011, 4-6 .) Esiopetus ja alkuopetus muodostavat lapsen oppimisen ja kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden (Opetushallitus 2010, 6). Alkuopetuksella tarkoitetaan perusopetuksen kahden ensimmäisen vuosiluokan opetusta. Yhteistyö lapsen huoltajien kanssa aloitetaan varhaiskasvatuksessa ja se luo pohjaa koulun ja kodin väliselle yhteistyölle. Huoltajien kokemukset aiemmasta yhteistyöstä vaikuttavat seuraavan kouluasteen yhteistyön onnistumiseen. Voidaan erottaa herkkyykskausia, jotka ovat merkittäviä yhteistyön rakentumisen kannalta. Tällaisia ovat yleensä siirtymävaiheet. (Suomen Vanhempainliitto 2007, 16-17.)

3.2 Siirtymävaihe

Siirtymä tarkoittaa elämänvaiheesta toiseen siirtymistä. Se on kehityksen jakso, joka sitoo elämänvaiheet yhteen. (Alijoki 2006, 25.) Yksilö kokee elämänsä aikana monta siirtymää. Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä on neljä siirtymävaihetta: varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtyminen, esiopetuksesta alkuopetukseen ja vuosiluokille 3-6 siirtyminen, vuosiluokilta 7-9 jatkokoulutukseen ja työelämään siirtyminen sekä jatkokoulutuksesta työelämään siirtyminen. (Alijoki 2006, 26.) Siirtymävaiheessa puhutaan usein käsitteestä saattaen vaihtaen (Hämäläinen 2002,7). Lapsen turvallisen koulunkäynnin takaamiseksi on tärkeää, että riittävät tiedot siirtyvät siirtymävaiheissa lapsen mukana (Pedanetin www-sivut 2013a).

Heikkisen ja Peltolan tutkimuksen mukaan (2008) 91 % vanhemmista piti tiedonsiirtoa tarpeellisena esiopetuksesta alkuopetukseen. “Opettajalle tulisi jo etukäteen ennen koulun aloitusta tietoa lasten erityistarpeista ja että millä tasolla hän on oppimisessa”, kertoi eräs tutkimuksessa mukana ollut vanhempi (Heikkinen & Peltonen 2008, 92.) Tutkimuksessa tiedonsiirtoon jotkut vanhemmat suhtautuivat kielteisesti, he olivat kokenet tiedon luovan liian voimakkaan ennakkokäsityksen lapsesta. “Mielestäni opettajalla oli tietty ennakkokäsitys lapsesta, joka vaikuttaa liikaa...” kirjoittavat Heikkinen ja Peltonen erään vanhemman sanoneen. (Heikkinen & Peltola 2008, 92.)

Linnilä haastatteli tutkimuksessaan perheitä lapsen koulunaloittamisesta. Haastatte- luissa nousi esiin vanhempien halu ja taito vaikuttaa lapsen kasvamiseen ja oppimiseen. Vanhempien asiantuntijuutta tarvitaan esiopetuksesta alkuopetukseen siirtymisessä mm. lapsen yksilöllisen oppimissuunnitelman toteuttamisessa. Vanhempia huolletti, saako alkuopetuksen opettaja siirtymävaiheessa tietoa lapsen kokonaiskehityksestä vai jääkö tieto vain “paperille”. (Linnilä 2011,78-86.) Esiopetuksesta alkuopetukseen siirtymävaiheessa lähettävänä tahona toimii esiopetus ja vastaanottavana alkuopetus.

Siirtymävaihettyö on yhteistyötä (Holopainen ym. 2005, 5). Kuopiossa 2006-2007 toteutettu Omppu-projekti sekä Hämeessä Mannerheimin Lastensuojeluliiton hanke ”Eskarista ekaluokalle” ovat tuottaneet työkaluja esiopetuksen ja alkuopetuksen siir-

tymävaiheeseen. Omppu-projektin tavoitteena oli esiopetuksesta alkuopetukseen siirtymisen nivelvaiheen yhteistyön kehittäminen sekä vahvistaminen ja yhtenäisten, asiakaslähtöisten työkäytänteiden luominen eri toimijoiden kesken Kuopiossa. Mallissa pyrittiin huomioimaan jo käytössä olevat hyvät toimintatavat. Projektin toiminnallisena tavoitteena oli laatia sisältöjä perehdyttämiskansioon, joka ohjaisi esi- ja alkuopetuksen henkilöstöä uusien työmenetelmien toteuttamisessa. Projektin aikana luotiin yhteisen polun toimintamalli esiopetuksesta alkuopetuksen nivelvaiheeseen. Malli nimettiin nivelvaiheen kellomalliksi. Yksittäisen lapsen kohdalla tavoitteena kellomallissa on yhtenäisen, etenevän oppimis- ja tukipolun löytyminen. (Pedanetin www-sivut 2012.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Hämeen piirin Eskarista ekaluokalle- hanke toteutettiin vuosina 2007-2009. Hankkeen tavoitteena oli luoda toimintamalleja lapsen siirtymävaiheen silloittamiseksi esikoulusta kouluun. Kohderyhmänä hankkeessa olivat esikoululaiset, ensiluokkalaiset ja vanhemmat. Kehitettyjä toimintamalleja yhdistää toiminnallisuus ja se, että perheiden rooli toiminnoissa on aktiivinen. Toimintamallit auttavat toiminnallisten iltojen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Hankkeessa kehitettiin neljä erilaista mallia tukemaan perheiden oppimisvalmiuksien tukemista ja hyvinvointiosaamista. Toimintamallit ovat arvosuunnistus, perheilta, reppukahvila ja kerho. Arvosuunnistus on perheille tarkoitettu toiminnallinen hyvinvointiosaamisen ja oppimisvalmiuksien rata, jonka tavoitteena on saada perheet keskustelemaan omista arvoistaan ja tavoistaan. Perheilloissa on teema, jonka mukaisesti ilta rakennetaan ja tavoitteena on vanhemmuuden tukeminen. Perheilloissa perheet toimivat yhdessä toisten perheiden kanssa rinnakkain. Kerhoissa perheet tekevät yhdessä harjoitustehtäviä, jotka tukevat lapsen oppimisvalmiuksia. Reppukahviloissa vanhemmat voivat keskustella toisten vanhempien kanssa sovitusta teemasta, esimerkiksi koulunaloittamisesta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto n.d.)

3.3 Kouluvalmiuden arviointi

Linnilän mukaan (2006) kouluvalmiuteen voidaan liittää kaksi erilaista näkökulmaa: kypsymisen ja sosiokulttuurinen näkökulma. Kypsymisnäkökulman mukaan lapsen odotetaan hallitsevan tietyt asiat tietyssä ikävaiheessa ja kouluvalmiuden ongelma on

lapsessa. Kun taas sosiokulttuurisen näkemyksen mukaan lapsen kehittyminen nähdään opetuksen ja oppimisen tuloksena. Lapsen kehitys ja oppiminen nähdään dynaamisesti. Muutoksen tulisi sosiokulttuurisen näkökulman mukaan koskea ennen kaikkea koulua niin, että se pystyy vastaamaan paremmin lapsen tarpeisiin. Linnilä kirjoittaa (2006, 62): ”Kouluvalmius on sekä kypsyminen että siihen sisältyvien ympäristövaikutusten ja oppimisen yhteistulos, jota lapsen persoonalliset ja yksilölliset ominaisuudet säätelevät.” Kouluvalmiuden arviointi painottuu edelleen lapsen valmiuksien tutkimiseen. Taustalla on kypsyminenäkökulman mukainen kouluvalmius – käsite. (Linnilä 2006, 36-62.)

Tutkimuksen kohteena olevassa kunnassa kouluvalmiuden arviointi perustuu lapsen valmiuksien arviointiin. Esiopetus alkaa elokuussa ja päättyy seuraavan vuoden touko - kesäkuussa. Esiopetus noudattaa perusopetuksen toimintakausia. Syyslokakuussa jokaiselle esiopetusikäiselle lapselle laaditaan esiopetuksen oppimissuunnitelma yhdessä vanhempien kanssa. Se perustuu esiopetuksen henkilöstön havainnointiin lapsesta, lapsen haastatteluun sekä vanhempien laatimaan ”kirje kotoa”-osioon. (Uudenkaupungin kaupungin esiopetussuunnitelma 2011, 23- 24). Tammi-kuussa jokaisen esiopetusikäisen lapsen kotiin lähetetään kirje kouluvalmiuden arvioinnista. Esiopetuksen henkilöstö keskustelee tämän jälkeen jokaisen esiopetusikäisen lapsen huoltajien kanssa näkemyksistä lapsen kouluun menosta. Henkilöstö suosittelee mahdollisesti lapsen osallistumista varhaiskasvatukseen ja koulun laaja-alaisen erityisopettajan tekemään ryhmätutkimukseen. Päätöksen tutkimukseen osallistumisesta tekevät aina huoltajat. Ryhmätutkimukset ovat helmikuussa. Maaliskuun alkupuolella huoltajat saavat ryhmätutkimusten tulokset. Muutamia lapsia on ohjattu ryhmätutkimuksen jälkeen tarkempiin koulupsykologin tekemiin yksilötutkimuksiin. Tutkimusten jälkeen pidetään verkostopalaveri vanhempien, tutkimusten tekijöiden ja esiopettajan kanssa. Ryhmässä pohditaan, minkälaista tukea lapsi tarvitsee koulussa ja mikä olisi paras ratkaisu lapsen kannalta. Huoltajat tekevät päätöksen ja ilmoittavat lapsen kouluun. Toukokuun alussa lapset käyvät tutustumassa tulevaan kouluunsa, luokkakavereihin ja opettajaan.

3.4 Kouluvalmiudesta kohti koulun valmiutta

Lapsi aloittaa Suomessa oppivelvollisuuden sinä vuonna, jona hän täyttää seitsemän vuotta. Perusopetuslain mukaan (2011) lapsi voi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin, jolloin hänellä on oikeus myös esiopetukseen. Ns. koululykkäys perustuu psykologiseen tai tarvittaessa lääketieteelliseen selvitykseen. (Perusopetuslaki 2011/324, 4 §.) Tutkimuksen kohteena olevassa kunnassa syyslukukauteen 2011 asti toimittiin niin, että joillekin lapsille myönnettiin koululykkäystä vanhempien hakemuksesta. Hakemusten liitteenä oli psykologinen tai lääketieteellinen lausunto. Koululykkäyspäätöksen allekirjoitti opetus- ja kulttuuritoimenjohtaja. Lapset osallistuivat ennen lykkäyshakemusta kouluvalmiuden arviointiin. Koulun aloittamisen myöhentämistä suositeltiin lapsille, joille kuunteleminen, kuullun ymmärtäminen tai muistaminen on vaikeaa. Perusteena koululykkäykselle oli myös vuorovaikutustaitoon liittyvät vaikeudet, arkuus tai vetäytyminen. (Uudenkaupungin kaupungin koulutuslautakunnan kokouksen pöytäkirja 10.2.2011, 9 § , Espoon kaupungin www-sivut 2012.).

Koululykkäysvuoden lapset opiskelivat alakoulun yhteydessä sijaitsevassa starttiluokassa. Opetuksen tavoitteena oli vahvistaa lapsen itsetuntoa ja minäkuva. Starttiluokalla harjoiteltiin ryhmässä toimimista ja itsenäistä työskentelyä pienryhmässä. Siellä harjoiteltiin myös lukemisen, kirjoittamisen ja matematiikan alkeita suunnitelmallisesti edeten. Leikki oli myös tärkeä toiminnan muoto. Starttiluokalla jokaiselle lapselle laadittiin henkilökohtainen oppimissuunnitelma, jonka mukaisesti hän opiskeli. Starttiluokalla lapsia oli enintään kymmenen ja henkilöstöä oli opettaja ja koulunkäyntiavustaja. (Uudenkaupungin kaupungin Pohitullin koulun starttiluokan esite 2010).

Starttiluokka ei ole erityisluokka eikä lapselle tehty erityisopetuspäätöstä. Silti starttiluokka oli segregoiva – kaikki koululykkäyslapsekset työskentelivät fyysisesti ja sosiaalisesti samassa ympäristössä. Segregaatio koulumaailmassa merkitsee poikkeavien oppilaiden opettamista omissa ryhmissä. (Vehkakoski 1999,97).

Kaikkien lasten tulisi voida aloittaa koulunkäynti lähikoulussaan sinä vuonna, kun hän täyttää seitsemän vuotta. Jotkut Varsinais-Suomen kunnat olivat mukana Jekku-hankkeessa, jossa tavoitteena oli muuttaa koulun asenneilmapiiriä ja toimintamalleja

siten, että lapsen kouluvalmiuksien sijaan keskitytään koulun valmiuteen ottaa vastaan lapset heidän yksilöllisine tarpeineen ja ominaisuuksineen. Hankkeessa lähikoulujen toimintaa pyrittiin kehittämään siten, että niillä olisi valmiuksia vastaanottaa erilaisia lapsia. Ammattiryhmien yhteistyöllä ongelmat tunnistetaan varhaisessa vaiheessa ja niihin pystytään puuttumaan ajoissa tarjoamalla tukea. Kun toimijat esi- ja alkuopetuksessa oppivat tuntemaan toisensa, joustavat järjestelyt toiminnassa onnistuvat helpommin ja syntyy uusia ajatuksia erilaisten oppijoiden huomioimiseksi. (Pedanetin www-sivut 2013c.)

3.5 Erityisopetus on tukitoimi

Sekä esi- että perusopetuksessa pyritään integraatioon. Tasa-arvo on tärkein peruste yhteiselle opetukselle (Saloviita 1999, 13). Integraatiolla tarkoitetaan ratkaisuja, joissa tuen tarpeessa oleva lapsi saa opetusta ja kasvatusta yhdessä muiden lasten kanssa. Integraation pyrkimyksenä on toteuttaa erityiskasvatus niin suurelta osin kuin mahdollista yleisten kasvatuspalvelujen yhteydessä ja niihin sulautettuna. (Pihlaja & Viitala 2004, 132.) Pyrkimyksenä on, että jokainen lapsi saa mahdollisuuden käydä koulua omassa lähikoulussaan riippumatta siitä, onko hänellä vamma, sairaus tai oppimisvaikeuksia. Lähikoulu toimisi kaikkien lasten kouluna, eikä lapsia luokitella taipumusten tai oppimisen mukaan. (Suomen Vanhempainliitto 2012.) Saloviita kirjoittaa: ”Erityisopetus ei ole paikka. Se on tukitoimi, joka voidaan tuoda myös tavalliseen luokkaan. Oppilaan ei tarvitse siirtyä erityisopetukseen, vaan erityisopetus voi tulla hänen luokseen.” (Saloviita 1999, 13.)

Peruskoulun uusittu perusopetuslaki tuli voimaan tammikuussa 2011. Tämän lain hengen mukaisesti tässä kunnassa on tehty päätös, että peruskoulun aloittaville lapsille ei enää tehdä koulun aloittamisen lykkäyksiä. Jokainen lapsi aloittaa perusopetuksen ensimmäisellä luokalla. Kahdessa kunnan peruskoulussa toimii ns. vuosiluokkiin sitomaton alkuopetus. Sillä tarkoitetaan opetusta, joka ei ole sidottu vuosiluokkiin, vaan oppilaan tieto-, taito- ja motivaatiotasoon. Tarkoituksena luokilla on tarjota oppilaan pedagogisia tarpeitaan vastaavaa opetusta. Alkuopetuksen tavoitteiden saavuttamiseksi käytettävä aika on vuosiluokkiin sitomattomassa opetuksessa oppilailla yksilöllinen ja sen takia riittävät perusvalmiudet voidaan saavuttaa kahden vuoden

sijaan kolmessa vuodessa. (Uudenkaupungin kaupungin koulutuslautakunnan pöytäkirja 10.2.2011 9 §.)

Vuosiluokkiin sitomaton alkuopetus antaa oppilaalle mahdollisuuden tarvitsemansa tuen avulla edetä oman taitotasonsa mukaan. Kahden alkuopetusvuoden jälkeen on helpompi arvioida, voiko oppilas siirtyä kolmannelle luokalle, tarvitaanko ylimääräinen alkuopetusvuosi tai ehkä erityisen tuen muotoja. (Uudenkaupungin kaupungin koulutuslautakunnan kokouksen pöytäkirja 10.2.2011 9 §.)

4 ESI- JA ALKUOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAT

Esiopetuksen opetussuunnitelman (2010) mukaan esiopetus osana varhaiskasvatusta sekä perusopetus muodostavat lapsen kehittymisen näkökulmasta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Esiopetuksen tulee ottaa huomioon sekä muun varhaiskasvatuksen että perusopetuksen sisällöt ja tavoitteet. Eheyttäminen on tärkeää esiopetuksessa. Yksittäisiä oppimissisältöjä tärkeämpiä ovat eheytyt kokonaisuudet ja oppimisprosessi. Eheyttävä opetus muodostuu kokonaisuuksista, jotka liittyvät lapsen elämänpiiriin ja lapsen maailmankuvaa avartaviin sisältöihin. (Opetushallitus 2010, 7, 12.) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004) sanotaan, että alkuopetuksen on otettava huomioon varhaiskasvatuksen, erityisesti esiopetuksen, antamat valmiudet. Esiopetuksen ja perusopetuksen tulee muodostaa johdonmukainen ja ehjä kokonaisuus. (Opetushallitus 2004, 15.)

Molemmille opetussuunnitelmille on myös yhteistä yhteistyölle asetetut tavoitteet ja muutosodotukset. Huoltajia tulisi ottaa enemmän mukaan suunnitteluun ja arviointiin sekä yhteistyötä perheiden kanssa tulisi tiivistää. (Pihlaja 2005, 16.) Sekä perusopetuksen (2004) että esiopetuksen (2010) opetussuunnitelmien arvopohjat ovat luonnehdiltaan samankaltaisia. Muun muassa tasa-arvo, ekologisuus, demokratia ja ihmisoikeudet ovat tärkeässä asemassa. (Opetushallitus 2004, 14; Opetushallitus 2011,4.) Kasvatus ja opetus ovat sitoutuneet kiinteästi yhteen esiopetuksessa (Oksanen 2002, 6). Lapsen turvallisen koulunkäynnin varmistamiseksi on tärkeää, että riit-

tävät tiedot siirtyvät esiopetuksesta alkuopetukseen lapsen mukana (Pedanetin www-sivut 2013b).

4.1 Kolmiportainen tuki esi- ja alkuopetuksessa

Sekä esiopetuksessa että alkuopetuksessa on työskennelty pitkään tukea tarvitsevien lasten ja oppilaiden kanssa. Mikä tekee lapsesta / oppilaasta tukea tarvitsevan? Yksilölliset tuen tarpeet ovat erilaisia ja aina sidoksissa sekä ajalliseen että kulttuuriseen yhteyteen. Tuen tarpeen määrittely vaihtelee ja on erilaista eri yhteydessä esimerkiksi päivähoidon, lastensuojelun tai koulun kontekstissa. Tuen tarve nimetään eri tavalla eri ympäristössä, mutta yhteistä ja tyypillistä lasten kanssa työskenteleville on se, että vaikeudet ja tuen tarve määritellään pääasiassa yksilökohtaisesti. (Pihlaja 2005, 18-19.)

Sekä esiopetuksen opetussuunnitelmassa että perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on määritelty oppimisen tuen keskeiset tavoitteet, järjestäminen ja rakenne. Jokaisella lapsella ja oppilaalla tulee olla mahdollisuus saada tukea kasvulleen ja oppimiselleen sekä kehittää oppimisvalmiuksiaan. Opetukseen osallistuvalla on oikeus saada tukea heti, kun tuen tarve ilmenee. Tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua sekä tarpeen mukaan muuttuvaa. Tuen tulee muodostaa suunnitelmallinen jatkumo. Laadukas opetus ja mahdollisuus saada tukea ja ohjausta on jokaisen lapsen / oppilaan oikeus. Tukitoimien lähtökohtana on vanhempien sekä esi- ja alkuopetuksen henkilöstön yhdessä tekemät havainnot tuen tarpeesta. (Opetushallitus 2010, 18-20; Opetushallitus 2004, 22-25.)

Kun lapsi siirtyy esiopetuksesta alkuopetukseen, hän siirtyy toisesta yhteiskunnan palvelusta toiseen. Lähtökohdat esi- ja alkuopetuksessa ovat erilaiset. Sekä esi- että alkuopetuksen opetussuunnitelmissa on kuitenkin samansisältöisyyttä. Oppimisympäristölle asetetut vaatimukset ovat kummassakin opetussuunnitelmassa samankaltaisia. Uusimmissa opetussuunnitelmissa korostetaan aiempia enemmän fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön merkitystä oppimiselle. Oppimista ei nähdä vain oppijan henkilökohtaisena prosessina, vaan siihen vaikuttaa myös sosiaalinen ja kulttuurinen elementti.

Forss-Pennanen (2006) tutki kasvu- ja oppimisympäristöjen kohtaamista esi- ja alkuopetuksessa. Hän tutki, mitä esi- ja alkuopetuksen kehittämisprojektin myötä tapahtuu päiväkotien ja koulujen toimintakulttuurissa sekä kasvattajien välisessä vuorovaikutuksessa. Projektissa kehitettiin usean vuoden aikana erilaisia toimintoja yhteistyön tueksi. Yhteistyö eteni vaiheittain. Aluksi yhteistyötä esi- ja alkuopetuksen välillä ei ollut juuri ollenkaan. Toisessa vaiheessa oli yhteisiä tapaamisia ja tavoitteena oli toisiinsa tutustuminen. Seuraavassa vaiheessa järjestettiin yhteisiä retkiä, juhlia ja kouluun tutustumisia. Seuraavaksi järjestettiin yhteisiä toiminnallisia tuokioita erisisältöalueisiin liittyen. Loppuvaiheessa tehtiin yhteisiä suunnitelmia ja projekteja. Forss-Pennanen (2006) mukaan esi- ja alkuopetuksen yhteistyöllä on merkitystä lapsen arjessa ja oppimisen jatkuvuuden turvaamiseksi. Vuorovaikutus kasvattajien välillä rakentuu toisen työhön tutustumisen kautta vähitellen yhteiseen suunnitteluun ja kollegiaalisen vastuun jakamiseen. Yhteistyön ja vuorovaikutuksen kautta pyritään laadukkaaseen ja yksilölliseen oppijan polkuun esiopetuksesta alkuopetukseen ja lapsella on näin mahdollisuus edetä yksilöllisesti. Monenlaisesta osaamisesta koostuva kasvattajien verkosto pystyy turvaamaan oppimisen ja kasvun jatkumista tässä siirtymävaiheessa. (Forss-Pennanen 2006, 15-20, 105-116.)

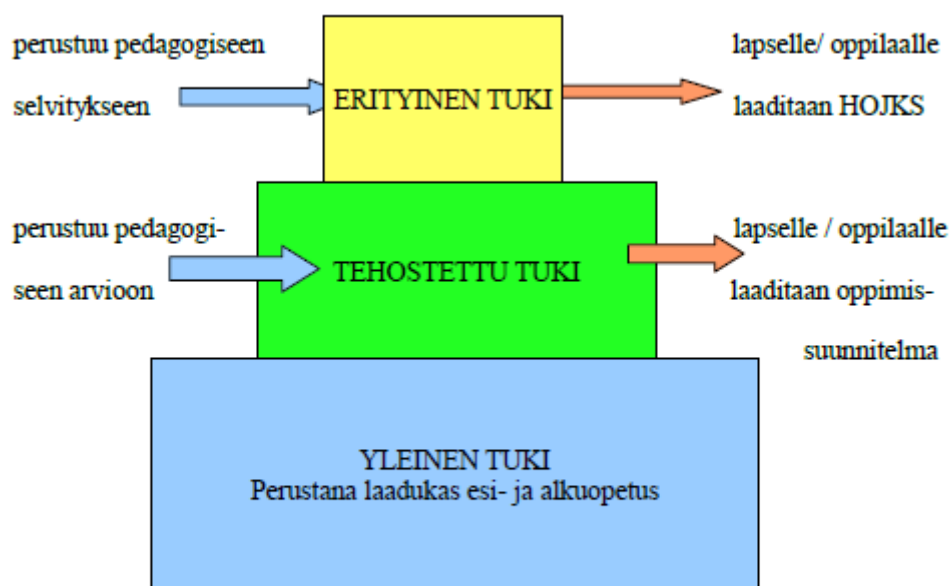
4.2 Tehostettu ja erityinen tuki

Sekä esi- että perusopetuksessa tuen malli perustuu yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen (Kuvio 1). Esiopetuksen opetussuunnitelmassa (2010) mainitaan, että yleisen tuen järjestämisessä on huomioitava sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tuen tarpeet ja valmiudet. Tuen muotoja niin yleisessä, tehostetussa kuin erityisessäkin tuessa voivat olla muun muassa eriyttäminen, samanaikaisopetus, erityisopettajan antama tuki ja ohjaus, pienryhmätyöskentely ja yksilöllinen ohjaus. Tukimuodot määräytyvät oppimisvaikeuksien laadun ja laajuuden mukaan. (Opetushallitus 2010, 18.)

Jos yleinen tuki ei riitä ja tuen tarve on säännöllistä tai sisältää samanaikaisesti useita eri tukimuotoja, laaditaan lapselle / oppilaalle pedagoginen arvio. Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Pedagoginen arvio sisältää esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien mukaan: lapsen oppimisen ja kasvun tilanne ko-

konaisuutena, lapsen saama yleinen tuki ja arvio sen vaikutuksesta, lapsen oppimisvalmiudet ja erityistarpeet sekä arvio lapsen tuen tarpeesta ja sen muodosta. Yhteistyö lapsen huoltajien kanssa on tärkeää. Tehostetun tuen aloittaminen käsitellään moniammatillisessa oppilashuoltotyössä. Tehostettu tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan. Tehostetun tuen aikana korostuu erityisopettajan antama tuki. Jos tehostettu tuki ei riitä, laaditaan pedagoginen selvitys. Se sisältää opettajan selvityksen lapsen / oppilaan etenemisestä ja moniammatillisen oppilashuollon selvityksen lapsen / oppilaan saamasta tehostetusta tuesta. Pedagogisella selvityksellä haetaan erityistä tukea. Opetuksen järjestäjä antaa kirjallisen päätöksen erityisen tuen antamisesta. Jokaiselle erityisen tuen tarpeen lapselle / oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS. (Opetushallitus 2010, 18-24; Opetushallitus 2004, 19-29; Lukimatin www-sivut n.d.)

KUVIO 1. Esi- ja alkuopetuksen tuen malli:

(Kiela 2013)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä tukea tarvitsevan lapsen siirtymävaiheesta esiopetuksesta alkuopetukseen. Kartoituksen perusteella pyritään luomaan yhtenäinen toimintamalli koko kunnan alueelle tukea tarvitsevan lapsen esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheeseen. Mallissa huomioidaan sekä huoltajien rooli että lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen järjestämisen kannalta tarvittavan tiedon siirtyminen esiopetuksesta alkuopetukseen

Tutkimuskysymykset:

1) Minkälainen on tukea tarvitsevan lapsen esiopetuksen ja alkuopetuksen siirtymävaihe tällä hetkellä tutkimuksen kohteessa olevassa kunnassa?

Alakysymykset:

Mitkä asiat tukea tarvitsevan lapsen huoltajat kokevat tärkeiksi esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheessa ?

Mitkä asiat varhaiskasvatuksen erityisopettaja kokevat tärkeiksi tukea tarvitsevan lapsen siirtyessä esiopetuksesta alkuopetukseen?

Minkälaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia löytyy huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien tärkeiksi kokemissaan asioissa siirtymävaiheessa?

2) Minkälainen tukea tarvitsevan lapsen esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheen tulisi olla huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien mielestä?

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Tavoitteena on tyypillisen ilmiön kuvaaminen ja sen pohjalta prosessin luominen. Tässä opinnäytetyössä se tarkoittaa nykyisten toimintatapojen kuvaamista ja niiden pohjalta yhtenäisen toimintatavan kehittämistä. Laadulliseen tutkimukseen yhdistetään yleensä aineistolähtöisyys eli in-

duktio. (Saaranen- Kauppinen & Puusniekka 2006a.) Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja tieto kerätään todellisissa tilanteissa. Ihminen on kvalitatiivisessa tutkimuksessa tiedonkeruun välineenä. Tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin kuin erilaisiin mittauksiin. Laadullisessa tutkimuksessa mukana on koko ajan tulkinta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003,164.)

6.1 Kohderyhmä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata tukea tarvitsevan lapsen siirtymävaihetta esiopetuksesta alkuopetukseen huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkökulmasta. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksenmukaisesti eikä sattumanvaraisesti (Hirsjärvi ym. 2003, 164). Tutkimuksen kohteessa olevassa kunnassa toimii neljä varhaiskasvatuksen erityisopettajaa, joilla jokaisella on oma varhaiskasvatusalueensa. Koska toimin yhdellä näistä alueista, alueellani toteutin huoltajien haastattelut. Huhtikuussa varhaiskasvatusalueellani oli 27 esiopetusikäistä lasta, joista tehostettua tai erityistä tukea sai kolme lasta. Tiedustelin heidän huoltajiltaan halukkuutta osallistua haastatteluun. Kahden perheen huoltajat vastasivat heti myöntävästi.

Opinnäytetyön tutkimuksen kohteen muodostivat Varsinais-Suomen kunnan julkisissa päiväkodeissa, esiopetuksessa olevat, tukea tarvitsevat lapset. Tarkastelun kohteena oli heidän siirtymisensä esiopetuksesta alkuopetukseen. Tukea tarvitsevilla lapsilla tarkoitetaan tässä sekä tehostettua että erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Kriteerinä tehostetun tuen lapselle on se, että lapselle on laadittu tuen tarpeen kartoitus ja henkilökohtainen oppimissuunnitelma . Erityisen tuen lapselle on tehty erityisen tuen päätös ja laadittu henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma.

Kysyin varhaiskasvatuksen erityisopettajilta aikajanojen yhteydessä, kuinka monta esiopetusikäistä hänen alueellaan on. Tutkimukseen osallistuneita varhaiskasvatuksen erityisopettajia oli kunnassa kolme, samoin varhaiskasvatusalueita. Ensimmäisessä alueessa oli taulukon 1. mukaisesti 40 esiopetusikäistä lasta, joista 4 kuului tehostetun tai erityisen tuen piiriin. Toisella alueella esiopetusikäisiä lapsia oli 34, joista myös 4 sai tehostettua tai erityistä tukea. Kolmannen varhaiskasvatuksen erityis-

opettajan alueella oli 37 esiopetusikäistä ja heistä erityistä tai tehostettua tukea sai 5 lasta.

TAULUKKO 1. Tukea tarvitsevien esiopetusikäisten määrä varhaiskasvatuksenerityisopettajien alueilla huhtikuussa 2013

	Esiopetusikäisten määrä	joista tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevien esiopetusikäisten määrä
Alue 1	40	4
Alue 2	34	4
Alue 3	37	5
Yhteensä	111	13

(Kiela 2013)

6.2 Suunnittelu ja valmistelu

Opinnäytetyön aihe muotoutui alkuperäisestä aiheesta vähitellen. Työssäni varhaiskasvatuksessa olen miettinyt lapsen siirtymistä esiopetuksesta alkuopetukseen. Oletuksena on, että toimintatavat ovat tutkimuksen kohteena olevassa kunnassa epäyhteinäiset. Perusopetuslain mukaan (2011/324, 40 §) opetuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet eivät saa ilmaista sivullisille, mitä he ovat saaneet tietää lapsen tai hänen perheenjäsenensä oloista tai taloudellisesta asemasta. Kun lapsi siirtyy toisen opetuksen järjestäjän perusopetuslain mukaisen opetukseen, on aikaisemman opetuksen järjestäjän toimitettava opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen järjestäjälle. (Perusopetuslaki 2011/324, 40 §.) Esiopetuksesta alkuopetukseen siirtyvän lapsen tiedot tulee siirtää kouluun yhdessä vanhempien kanssa. Näin opetus voidaan suunnitella paremmin lapsen edellytysten mukaiseksi. (Pihlaja & Viitala 2004, 174-175.)

Kesällä 2012 mietin opinnäytetyön aihetta. Lokakuun lopussa oli opinnäytetyön aihe-seminaari. Tutkimuksen aihetta piti vielä rajata ja tutkimuskysymyksiä tarkentaa. Joulukuussa tutustuin aiheesta tehtyihin aiempiin tutkimuksiin ja hankkeisiin. Vuoden vaihteessa tein alustavaa tutkimussuunnitelmaa.

Tammikuussa 2013 oli opinnäytetyön suunnitteluseminaari. Mukana seminaarissa oli kuntoutusohjauksen opiskelijoita sekä kaksi Satakunnan ammattikorkeakoulun lehtoria. Toinen heistä on opinnäytetyön ohjaaja. Seminaarin jälkeen lisäsin opinnäytetyöhön keskeisten käsitteiden määrittelyä. Lähetin suunnitelman ohjaajalle kommentoitavaksi. Maaliskuussa työnantajan edustajana päivähoiton johtaja allekirjoitti luvan opinnäytetyön tekemiseen. Vein tutkimussuunnitelman ja tutkimusluvan Satakunnan ammattikorkeakouluun. Tutkimussuunnitelma tuli hyväksyttynä postitse maaliskuun lopussa. Helmi-maaliskuussa kirjoitin alustavaa viitekehystä opinnäytetyöhön. Huhtikuussa tärkein työ oli aiheen rajaaminen. Haasteelliseksi koin otsikoinnin ja tekstin loogisen etenemisen.

Huhtikuussa tein saatekirjeet ja aikajanapohjat teemahaastattelua varten. Ne vein varhaiskasvatuksen erityisopettajille huhtikuussa. Toukokuun puolivälissä sain jokaiselta varhaiskasvatuksen erityisopettajalta heidän täyttämänsä aikajanat. Sovin ajan ja paikan teemahaastattelua varten. Toukokuussa työstin aikajanojen pohjalta teemallisia kysymyksiä ja aiheita haastatteluja varten. Toukokuun viimeisellä viikolla tein lisäksi teemahaastattelun yhden tukea tarvitsevan esiopetusikäisen lapsen huoltajien kanssa. Huoltajien kanssa käytyä keskustelua en nauhoittanut, vaan keskustelun avainsanat ja ajatukset kirjoitin muistiin. Haastattelun jälkeen kirjoitin haastattelun asiat heti avainsanojen pohjalta ylös. Myös muutamia kokonaisia lauseita kirjasin ylös haastattelun aikana.

Kesäkuussa tein loput haastattelut, kolmen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ja yhden lapsen huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajia haastattelin sovitun aikataulun mukaisesti kesäkuun ensimmäisellä ja toisella viikolla. Yhteen haastatteluun varattiin aikaa noin tunti. Keskustelimme aikajanojen perusteella tehtyjen teemojen pohjalta. Keskustelut nauhoitettiin. Tiedustelin etukäteen osallistujien näkemystä nauhoituksesta. Yhden haastattelun alkuperäinen aika jouduttiin perumaan, koska haastatteluja varten hankittu digisanelin meni tuntemattomasta syystä rikki ja kodinkoneliike tilasi tilalle uuden. Sovin uuden haastatteluajan seuraavalle viikolle. Jokainen nauhoitettu haastattelu litteroitiin välittömästi tekemisen jälkeen. Litteroitua tekstiä tuli 14 sivua. Litteroinnin jälkeen nauhoitukset tuhottiin. Kesäkuun loppupuolella käsittelin varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa tehdyt, litteroidut haastattelut. Teksteissä merkitsin samoilla väreillä samankaltaiset tekstikohdat eli

suoritin koodauksen. Jäsentelyn ja luokittelun pohjalta etsin haastatteluista samankaltaisia teemoja. Teemat vastasivat odotetusti aikajanoissa esiin nousseita teemoja. Teemojen pohjalta etsin vastauksia tutkimuskysymyksiin ja tulkitsin sekä analysoin aineistoa. Kesäkuun viimeisellä viikolla kirjoitin opinnäytetyön empiirisen osuuden valmiiksi.

Kesä-heinäkuun vaihteessa haastatteluun osallistuneet varhaiskasvatuksen erityisopettajat saivat opinnäytetyön luettavakseen ja kommentoitavakseen. Lähetin stilsoidun version opinnäytetyöstä ohjaavalle opettajalle ja opponijalle viikkoa ennen opponointia. Syyskuussa pidetään raportointiseminaari.

6.3 Aineiston keruumenetelmä

Laadullisessa tutkimuksessa suositaan menetelmiä, jossa tutkittavien mielipiteet ja näkemykset tulevat esille. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi ryhmähaastattelu, teemahaastattelu sekä osallistuva havainnointi. Käsiteltävät asiat ovat laadullisessa tutkimuksessa ainutlaatuisia. (Hirsjärvi ym. 2003, 155, 164.) Haastattelu mahdollistaa sen, että tutkittavat voivat kertoa itseään koskevista asioista itse. Haastattelu on luonteeltaan joustava, mutta vaatii huolellista suunnittelua. Opinnäytetyön menetelmäksi valitsin haastattelulajeista teemahaastattelun. Teemahaastattelu on avoimen- ja lomakehaastattelun välimuoto. Siinä aihealueet ovat tiedossa, sen sijaan kysymyksille ei ole suunniteltu tarkkaa järjestystä ja muotoa. (Hirsjärvi ym. 2003, 197.) Teemahaastattelu sopii menetelmäksi tutkimuksiin, joissa vastaukset perustuvat yksilön omiin kokemuksiin ja haastattelu voidaan kohdentaa tiettyyn aihepiiriin (Hannila & Kyngäs 2008, 3).

6.3.1 Aikajanat

Aikajana on viiva, johon merkitään tärkeitä tapahtumia tiettyinä ajanjaksona. Aikajanaa voidaan käyttää esimerkiksi yksilön henkilökohtaisen historiankäsityksen rakentamiseen. Aikajana mahdollistaa elämänhistorian tarkastelun ja erilaisten elämäntapahtumien sekä käsitteiden avaamisen. (Sosiaaliportin [www-sivut](http://www.sosiaaliportti.fi) 2012.) Tässä opinnäytetyössä käytin aikajanaa teemahaastattelun suunnittelun pohjana ja apuväli-

neenä.. Ajatuksenani aikajanassa oli nostaa esille varhaiskasvatuksen erityisopettajien tärkeiksi kokemia tapahtumia ja asioita lapsen siirtyessä esiopetuksesta alkuopetukseen (liite 1).

Aikajanan instruktio oli seuraavanlainen: ”Mitkä tapahtumat olet kokenut tärkeiksi lapsen kouluun siirtymisen ja tiedonsiirron kannalta? Sijoita tärkeät tapahtumat aikajärjestyksessä seuraaviin laatikoihin.” Varhaiskasvatuksen erityisopettajilla oli alkuperäisen suunnitelman mukaan aikaa janojen täyttämiseen kaksi viikkoa. Mutta muitten työkiireiden takia aikaa kului kuukausi. Aikajanat sain täytettyinä toukokuun puolivälissä.

6.3.2 Aikajanat teemahaastattelujen pohjana

Tukea tarvitsevia esiopetusikäisiä lapsia oli yhteensä kolmen varhaiskasvatuksen erityisopettajan alueella merkintöjen mukaan kolmetoista. Yksi kolmesta varhaiskasvatuksen erityisopettajasta oli tehnyt yhden aikajanan, hänen alueellaan oli viisi erityistä tai tehostettua tukea tarvitsevaa lasta. Hän perusteli asiaa: jokaiselle viidestä tukea tarvitsevasta lapsesta siirtymä esiopetuksesta alkuopetukseen oli samanlainen.. Kaksi muuta varhaiskasvatuksen erityisopettajaa oli tehnyt jokaiselle tukea tarvitsevalle esiopetusikäiselle lapselle oman aikajanan. Näin ollen aikajanoja oli käytettävissä yhtä monta kuin tukea tarvitsevia lapsiakin eli kolmetoista. Mistään aikajanasta ei käynyt ilmi tukea tarvitsevan lapsen henkilötietoja.

Tärkeitä tapahtumia kaikilla kolmellatoista aikajanalla oli yhteensä yhdeksänkymmentäkuusi (96). Tärkeiksi koettujen tapahtumien määrä yksittäisenlapsen aikajanalalla vaihteli kuudesta yhdeksään (6-9), merkintöjen keskiarvo oli 7.38. Taulukossa 2 on kirjattu kaikki tärkeiksi koetut tapahtumat lapsen kouluun siirtymisen näkökulmasta. Taulukon mukaisesti lukumäärällisesti useimmin (>7) varhaiskasvatuksen erityisopettajat mainitsivat tärkeiksi asioiksi siirtymävaiheen kannalta: lapsen havainnoinnin esiopetuksessa, normitettujen mittarien käytön, tehostetun lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen yhdessä huoltajien kanssa, tehostetun ja erityisen tuen muodot esiopetuksessa, moniammatillisen yhteistyön, keskustelut tulevan alkuopettajan kanssa sekä keskustelut esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen erityisopet-

tajien kesken. Muita taulukon mukaisia tärkeiksi koettuja asioita ja tapahtumia oli varhaiskasvatuksen erityisopettajien aikajanoissa harvemmin, vähemmän kuin seitsemän mainintaa (<7).

TAULUKKO 2. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien aikajanojen mukaiset tärkeät tapahtumat siirtymävaiheen kannalta ja tapahtumien lukumäärä

Tärkeäksi koetun tapahtuman sisältö	Lukumäärä
Perustana korkeatasoinen varhaiskasvatus ja esiopetus	4
Lapsen havainnointi esiopetuksessa	8
Normitetut eli standardoidut mittarit	9
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, huoltajat mukana	4
Tehostettu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, huoltajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja mukana	12
Henkilökohtaisen oppimissuunnitelman laatiminen ja päivitys, huoltajat mukana (HOPS ja HOJKS)	6
Tehostetun / erityisen tuen muodot esim. pienryhmäyöskentely, konsultointi, eriyttäminen	9
Moniammatillinen yhteistyö mm. perheneuvola, lastensuojelu, koulu-psykologi, puheterapeutti, toimintaterapeutti	12
Keskustelut tulevan alkuopettajan kanssa	11
Keskustelut alkuopetuksen erityisopettajan kanssa	7
Keskustelut esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa	9
Kopiot lapsen papereista kouluun	4
Kouluun tutustuminen	1
	Yht 96

(Kiela 2013)

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat olivat miettineet aikajanojen tarkoitusta, kaksi heistä (2/3) soitti minulle ja tiedusteli tarkempia täyttämisohteja. Kerroin kummallekin, että ei ole oikeaa tai väärää vastausta, vaan ”tee niin kuin itse ajattelet tapahtumien menevän”.

Kaikki aikajanat muistuttivat sisällöltään toisiaan. Aikajanojen pohjalta hahmottelin tapahtumista keskeisiä aihepiirejä. Niistä muodostui neljä erilaista aihekokonaisuutta. Yhteisiä, tärkeitä tapahtumia lapsen kouluun siirtymisen kannalta varhaiskasvatuksen erityisopettajien merkintöjen mukaan olivat:

- 1) Lapsen havainnointi ja standardoidut mittarit esiopetusryhmässä (taulukossa 3 merkitty keltaisella värillä)
- 2) Lapsen henkilökohtaisen oppimissuunnitelman laatiminen ja päivitys yhdessä huoltajien kanssa
(taulukossa 3 merkitty punaisella)
- 3) Moniammatillinen yhteistyö, yhteistyö lasten kanssa työskentelevien kanssa, mukana lapsen huoltajat
(taulukossa 3 merkitty sinisellä värillä)
- 4) Saattaen vaihtaen esiopetuksesta alkuopetukseen siirtymävaiheessa (taulukossa 3 merkitty vihreällä värillä).

Näihin neljään erilaiseen aihekokonaisuuteen liittyviä merkintöjä nousi esiin jokaisessa aikajanassa. Lisäksi yhdeksässä aikajanassa tärkeäksi tapahtumaksi siirtymän näkökulmasta oli mainittu esiopetuksen tukitoimet. Käsittelen tarkemmin taulukon 3 sisältöä ja aihekokonaisuuksien merkintöjen lukumäärää kappaleessa 6.4.

TAULUKKO 3. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien aikajanojen tärkeät tapahtumat muodostivat neljä erilaista aihekokonaisuutta. Aihekokonaisuudet merkitty taulukoon eri värein.

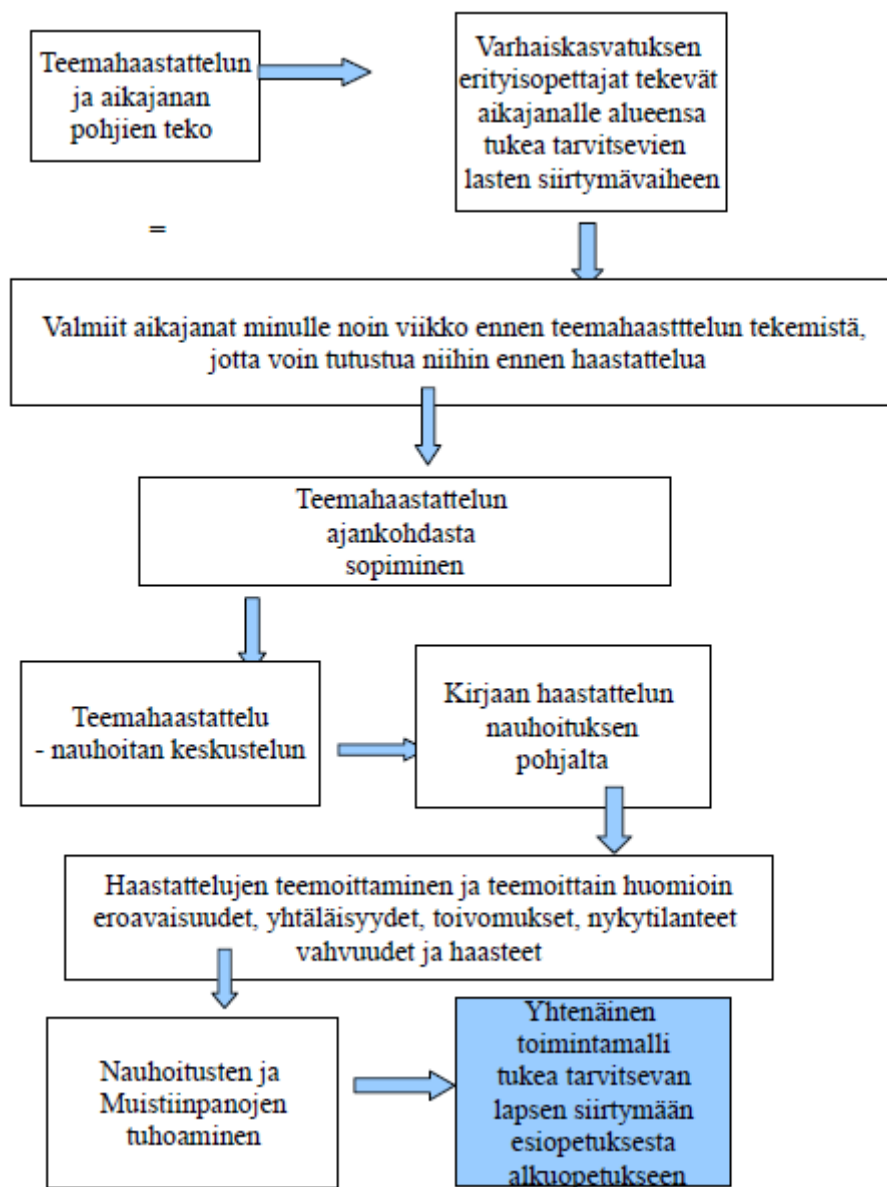
Tärkeäksi koetun tapahtuman sisältö	Lukumäärä
Perustana korkeatasoinen varhaiskasvatus ja esiopetus	4
Lapsen havainnointi esiopetuksessa	8
Standardisoidut mittarit	9
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, huoltajat mukana	4
Tehostettu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, huoltajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja mukana	12
Henkilökohtaisen oppimisuunitelman laatiminen ja päivitys, huoltajat mukana (HOPS ja HOJKS)	6
Tehostetun / erityisen tuen muodot esim. pienryhmätyöskentely, konsultointi, eriyttäminen	9
Moniammatillinen yhteistyö mm. perheneuvola, lastensuojelu, koulupsykologi, puheterapeutti, toimintaterapeutti	12
Keskustelut tulevan alkuopettajan kanssa	11
Keskustelut alkuopetuksen erityisopettajan kanssa	7
Keskustelut esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa	9
Kopiot lapsen papereista kouluun	4
Kouluun tutustuminen	1
	Yht 96

(Kiela 2013)

6.3.3 Varhaiskasvatuksen erityisopettajien haastattelut

Varhaiskasvatuksen erityisopettajien teemahaastattelut suunnittelin toteuttavani kuvio2:n mukaisesti.

KUVIO 2. Suunnitelma teemahaastattelun etenemisestä:

(Kiela 2013)

Varhaiskasvatuksen erityisopettajien teemahaastatteluprosessi eteni pääasiassa tehdyn suunnitelman mukaisesti (kuvio 2). Aikajanojen pohjalta löytyi samankaltaisia keskusteluaiheita, joten alustava teemoittelu tapahtui jo ennen varsinaista haastattelua, eikä vasta haastattelujen jälkeen, kuten suunnitelmassa mainitaan. Litteroinnin jälkeen teemoittelu täsmentyi. Haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluina. Kaikki haastattelut nauhoitettiin haastateltavien luvalla. Kuhunkin haastatteluun varattiin aikaa noin tunti. Haastattelut kestivät viitisenkymmentä minuuttia. Haastattelupaikkana olivat haastateltavien oman valinnan mukaisesti heidän omat työhuoneensa. Olin miettinyt kysymyksiä liittyen aikajanoissa esille nousseisiin aihekokonaisuuksiin.

Kysymykset olin kirjannut paperille. Tämä auttoi siihen, että kaikki suunnitellut aiheet nousivat esiin keskusteluissa. Haastattelut etenivät aihekokonaisuuksittain, keskustelu eteni sekä valmiiksi mietittyjen että keskustelussa heränneiden kysymysten pohjalta.

Haastatteluissa käsiteltiin seuraavanlaisia aihekokonaisuuksia kysymyksineen:

1) Lapsen havainnointi ja standardoidut mittarit esiopetusryhmässä

- Havainnoinnin merkitys lapsen taitojen arvioinnissa
- Havainnoinnin merkitys toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen
- Havainnointi ja tuen tarve?
- Käytetyt standardoidut mittarit esiopetuksessa
- Havainnoinnin ja mittareiden suhde
- Havainnointilomakkeiden käyttö

2) Lapsen henkilökohtaisen oppimissuunnitelman laatiminen ja päivitys yhdessä huoltajien kanssa

- Mukanaolijat
- Henkilöstön valmistautuminen
- Vanhempien kuuleminen?
- Vanhempien suhtautuminen
- Suunnitelman arviointi

3) Moniammatillinen yhteistyö, yhteistyö lasten kanssa työskentelevien kanssa, mukana lapsen huoltajat

- Yhteistyö terapeuttien yms. kanssa

4) Saattaen vaihtaen esiopetuksesta alkuopetukseen siirtymävaiheessa

- Minkälaista yhteistyötä tulevan koulun kanssa?
- Onko ollut tiedonsiirtoa? Miten tapahtunut? Huoltajien osallistuminen?
- Kouluvalmiuden arviointi jatkossa?
- Kouluun tutustumispäivä?
- Kirjallinen tieto kouluun, onko ollut? Miten edennyttä?
- Miten alkuopettajat ovat suhtautuneet?
- Tiedonsiirtolomake- mitä mieltä?

- Tieto käytetyistä tukimuodoista kouluun?

5) Millainen olisi hyvä toimintamalli esiopetuksesta alkuopetukseen tukea

- tarvitsevan lapsen ja tiedonsiirron näkökulmasta?

Vaikka aihekokonaisuudet eli teemat olivat haastatteluissa samanlaisia, keskusteluaiheet teeman sisällä etenivät keskenään eritahtisesti riippuen haastateltavan vastauksesta. Aika yhteen teemaan paneutumiseen vaihteli haastateltavan mielenkiinnosta ja vastauksen sisällöstä riippuen. Keskimäärin haastattelut kestivät 47 minuuttia 50 sekuntia. Eniten aikaa keskusteluissa sekä keskimäärin että jokainen haastattelu yksitään mitattuna kului ykkösteemaan eli keskusteluun lapsen havainnoinnista ja standardoiduista mittareista. Vähiten aikaa varsinaisista teemoista kului kolmanteen eli keskusteluun moniammatillisesta yhteistyöstä. Tämä teema oli kysymyksiltään tässä haastattelussa kapea-alaisin. Viimeiseen keskusteluaiheeseen eli hyvän toimintamallin kuvaukseen kului keskimäärin 4 minuuttia 46 sekuntia. Viimeisessä keskusteluaiheessa pyrittiin kokoamaan haastattelua ja vastaamaan opinnäytetyön toiseen tutkimuskysymykseen.

6.3.4 Huoltajien haastattelut

Tutkimusta varten haastattelin kahden tukea tarvitsevan lapsen huoltajia. Molemmat lapset siirtyvät syksyllä alkuopetukseen. Haastattelun ajankohdan ja -paikan olin sopinut huoltajien kanssa etukäteen. Heille olin kertonut myös opinnäytetyön tarkoituksesta. Keskustelut käytiin päiväkodissa. Fyysinen ympäristö oli rauhallinen. Aikaa haastatteluun varattiin tunti, mutta keskustelut kestivät noin 45 minuuttia. Toisessa haastattelussa oli läsnä kaksi huoltajaa ja toisessa yksi.

Huoltajien kanssa haastattelut aloitin kysymällä, mitkä heidän mielestään olivat tärkeitä tapahtumia lapsen kouluun menon näkökulmasta. Olin miettinyt valmiiksi aiheita, jotka saattaisivat nousta esiin. Olin tutustunut Heikkisen ja Peltolan tekemään tutkielmaan ”Eskarista Epuksi, Alakoulusta Yläkouluun”, jossa on tutkittu vanhempien kokemuksia lapsensa siirtymävaiheista peruskoulussa. Tutkimus on tehty kyselylomakkeella. Tästä kyselylomakkeesta sain tukea tämän opinnäytetyön teemoihin,

mitkä asiat vanhemmat olivat kokeneet tärkeiksi siirtymisen näkökulmasta. (Heikkinen & Peltola 2008, 92, 100.)

Käsittelimämme aiheet olivat seuraavanlaisia:

- Tärkeitä tapahtumia huoltajien mielestä kouluunmenon näkökulmasta
- Oppimissuunnitelman laatiminen ja arviointi? Oletteko tulleet kuulluksi?
- Miten tiedonsiirto on hoitunut? Tiedättekö mitä tietoja lapsesta on mennyt kouluun?
- Kouluvalmiuden arviointi?
- Kouluun tutustumispäivän kokemukset?
- Yhteistyö terapeuttien kanssa?
- Tuen tarve? Tiedättekö millaista tukea lapsi on saanut?
- Lapsen vahvuuksien hyväksikäyttö harjoiteltavissa asioissa? Onko huomioitu?
- Mitä muuta haluatte kertoa?

6.4 Aineiston analyysi

Teemoittelu on kvalitatiivisen analyysin perusmenetelmä. Se etenee teemojen muodostamisesta ja ryhmittelystä yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. (Saaranen- Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Keskeisiä aiheita muodostetaan joko aineisto- tai teorialähtöisesti. Teemoissa voidaan etsiä yhdistäviä tekoja tai erottavia seikkoja. Tarkoituksena on nostaa esiin niitä teemoja, jotka valaisevat tutkimuskysymyksiä eli löytää tutkimuksen kannalta oleelliset asiat. Teemoittelu on sopiva aineiston analyysitapa, kun tutkimuksen tavoitteena on ratkaista jokin käytännön ongelma. Teemojen muodostamisessa voidaan käyttää apuna koodausta ja kvantifiointia. Koodauksessa merkitään samoin koodein tekstikohdat, joissa puhutaan samankaltaisista asioista, näin aineistoon saadaan ryhtiä ja analyysia helpotetaan. Kvantifiointissa analysointia jatketaan niin, että sanallisesti kootusta aineistosta tuotetaan määrällisiä tuloksia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Tässä opinnäytetyössä käytin koodausta eli merkitsin samoin värein litteroidusta tekstistä kohdat, joissa puhutaan samankaltaisista ja -sisällöllisistä asioista.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa käydyissä haastatteluissa nousi esiin samankaltaiset teemat kuin heidän ennalta laatimissa aikajanojen aihekokonaisuudet. Olin valmistellut keskusteluaiheita aikajanojen pohjalta. Nämä ohjasivat keskustelija. Aiheet olivat haastateltavien erityisopettajien mielestä tärkeitä tapahtumia esiopetusikäisen, tukea tarvitsevan lapsen esiopetuksen ja alkuopetuksen siirtymävaiheessa. Teemojen avulla pyrittiin löytämään vastauksia opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Seuraavissa taulukoissa on koottu tärkeiden tapahtumien määrä aikajanoissa ja teemahaastatteluissa. Maininnaksi on tässä tutkimuksessa tulkittu ko. käsitteen käyttö teemahaastattelussa tai viittaus ko. käsitteeseen pronomiinilla. Taulukoihin 4-7 on otettu huomioon haastateltavien varhaiskasvatuksen erityisopettajien käyttämät käsitteet, ei haastattelijan. Taulukoissa varhaiskasvatuksen erityisopettaja -sana on lyhennetty kirjainyhdistelmällä veo.

TAULUKKO 4. Ensimmäinen tema oli lapsen havainnointi ja standardoidut mittarit esiopetusryhmässä

Tärkeä tapahtuma siirtymävaiheessa	Tapahtumien määrä aikajanoissa	Aiheen maininta teemahaastatteluissa (veo:t) x kpl
Perustana korkeatasoinen esiopetus ja varhaiskasvatus	4	1
Havainnointi	8	25
Standardit mittarit	9	19
Yhteensä	21	45

(Kiela 2013)

Taulukossa 4 käsitellään ensimmäisen teeman eli lapsen havainnoinnin ja standardoitujen mittarien merkitystä esiopetusryhmissä varhaiskasvatuksen erityisopettajien aikajanoissa ja haastatteluissa. Merkintöjä kaikissa aikajanoissa oli yhteensä 96 (taulukko 1 sivu 21), näistä noin viidennes eli 21 koski ensimmäistä teemaa. Neljässä aikajanassa oli maininta korkeatasoisesta varhaiskasvatuspalveluista ja yksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja otti käsitteen haastattelussa esille. Hyvillä varhaiskasvatuspalveluilla oli haasteltavan mielestä yhteys havainnointiin. Mainintoja havainnoinnista aikajanoissa oli kahdeksan kertaa ja havainnointi mainittiin jokaisessa var-

haiskasvatuksen erityisopettajan haastattelussa moneen kertaan. Standardoituja mittareita käsiteltiin sekä aikajanoissa että haastatteluissa lähes yhtä useasti kuin havainnointia

TAULUKKO 5. Toinen teema oli lapsen henkilökohtaisen oppimissuunnitelman laatiminen ja päivitys yhdessä huoltajien kanssa

Tärkeä tapahtuma siirtymävaiheessa	Tapahtumien määrä aikajanoissa	Aiheen maininta teemahaastatteluissa (veo:t)
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	4	3
Tehostettu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	12	10
Henkilökohtaisen oppimissuunnitelman laatiminen, huoltajat mukana (HOPS tai HOJKS)	6	12
Yhteensä	22	25

(Kiela 2013)

Taulukossa 5 kerrotaan teemasta, joka liittyy lapsen henkilökohtaisen oppimissuunnitelman laatimiseen ja päivitykseen. Lapsen henkilökohtainen oppimissuunnitelma on nimeltään ja sisällöltään erilainen riippuen lapsen tuen tarpeesta. Sekä aikajanoissa että varhaiskasvatuksen erityisopettajien haastatteluissa oli mainintoja yleisen tuen lapsille laadittavasta varhaiskasvatussuunnitelmasta, tehostetun tuen oppimissuunnitelmasta ja erityistä tukea tarvitseville lapsille laadittavasta henkilökohtaisesta oppimissuunnitelmasta ja henkilökohtaisesta opetuksen järjestämistä koskevasta suunnitelmasta. Koska opinnäytetyössä pyrittiin selvittämään tukea tarvitsevien lasten siirtymistä esiopetuksesta alkuopetukseen, kaikissa aikajanoissa ja haastatteluissa sivuttiin huomattavasti harvemmin lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa kuin muita henkilökohtaisia oppimissuunnitelmia.

TAULUKKO 6. Kolmas teema oli moniammatillinen yhteistyö, yhteistyö lapsen kanssa työskentelevien kanssa

Tärkeä tapahtuma siirtymävaiheessa	Tapahtumien määrä aikajanoissa	Aiheen maininta teema-haastatteluissa (veo:t)
Moniammatillinen yhteistyö	12	9
Veo ja henkilöstön keskustelut	9	7
Yhteensä	21	16

(Kiela 2013)

Taulukossa 6 teemana on moniammatillinen yhteistyö. Tukea tarvitsevan lapsen kohdalla varhaiskasvatuksen erityisopettajat näkivät tämän tärkeänä lähes jokaisessa aikajanassa (12 /13) ja haastatteluissa asia mainittiin keskimäärin kolme kertaa eli kolmessa haastattelussa yhteensä yhdeksän kertaa. Tämän teeman toisena aiheena oli yhteistyö esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Mainintoja ei ollut tästä yhteistyöstä jokaisessa aikajanassa, mutta jokaisessa haastattelussa oli mainintoja henkilöstön ja erityisopettajan välisestä yhteistyöstä, asiaa sivuttiin kaksia tai kolme kertaa kunkin erityisopettajan haastattelun aikana

TAULUKKO 7. Neljäs teema oli saattaen vaihtaen esiopetuksesta alkuopetukseen siirtymävaiheessa

Tärkeä tapahtuma siirtymävaiheessa	Tapahtumien määrä aikajanoissa	Aiheen maininta teemahaastatteluissa (veo:t)
Keskustelu tulevan alkuopettajan kanssa	11	13
Keskustelu perusopetuksen erityisopettajan kanssa	7	9
Lapsen paperit kouluun	4	7
Kouluun tutustuminen	1	6
Tuen muodot ja niiden jatkuminen koulussa	9	10
Yhteensä	32	45

(Kiela 2013)

Taulukossa 7 avataan viimeistä teemaa eli saattaen vaihtaen esiopetuksesta alkuopetukseen. Aiheita tässä teemassa on eniten. Jokaisessa kolmessatoista aikajanassa oli joku merkintä näistä aiheista. Samoin kaikissa kolmessa haastattelussa käsiteltiin jokaista aihetta ainakin yhden kerran. Määrällisesti haastatteluissa nousi esiin useimmin keskustelut tulevan koulun opettajan kanssa (alkuopettaja tai erityisopettaja), maininnoista noin puolet koskivat keskusteluja esiopetuksen ja koulun opettajan kanssa (22 / 45).

Huoltajien haastatteluja en nauhoittanut, vaan kirjoitin avainsanoja ja tarvittaessa huoltajien vastauksia kokonaisuudessaan paperille. Käsittelen huoltajien ajatuksia ja tärkeiksi kokemia asioita tarkemmin opinnäytetyön tuloksia -osiossa

7 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Käsittelen seuraavaksi esiin nousseita teemoja suhteessa tutkimuskysymyksiin. Tarkastelen jokaisen teeman kohdalla samanaikaisesti sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajien että huoltajien ajatuksia esiopetuksen ja alkuopetuksen siirtymävaiheesta. He kaikki kuvaavat samaa ilmiötä tukea tarvitsevan lapsen kannalta. Havainnollistin tuloksia haastateltavien alkuperäisillä ilmauksilla, koska ne elävöittävät raportointia. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien haastattelutekstien suorista lainauksista olen jättänyt pois sanoja: ajatusten alusta lausahdukset ”no, totanoinii...” ja ”sillai niinku...”, jos poisjättämien ei ole mielestäni vaikuttanut ajatuksen sisältöä muuttavasti. Käytin tuloksien tukena suorita lainauksia litteroiduista teksteistä.

7.1 Tukea tarvitsevan lapsen siirtyminen esiopetuksesta alkuopetukseen

Kun lähdin tekemään tätä opinnäytetyötä, oletin, että tukea tarvitsevan lapsen siirtyminen esiopetuksesta alkuopetukseen vaihtelee kunnassa huomattavasti. Ajattelin, että lasten polut siirtymävaiheessa olisivat heterogeenisiä keskenään. Siirtymävaiheissa oli kuitenkin paljon yhtäläisyyksiä ja ne olivat yllättävän homogeenisiä toisiinsa verrattuna. Seuraavaksi tarkastelen haastatteluissa nousseita tärkeiksi koettuja

asioita ja tapahtumia esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheessa. Mitkä asiat tukea tarvitsevan lapsen huoltajat kokevat tärkeiksi? Entä varhaiskasvatuksen erityisopettajat? Minkälaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia löytyy huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien tärkeiksi kokemissaan asioissa siirtymävaiheessa?

7.1.1 Lapsen havainnointi ja standardoidut mittarit esiopetusryhmässä

”Mä tarkota hyvil varhaiskasvatuspalveluil sitä, et ryhmäs o ammattitaitone henkilökunta, joka osaa havainnoida ja löytää ne lapse, jotka tarvitsee tukee. Sitä täytyy viel syksyl enemmän vahvista . Se ois tärkeetä.”

Erään varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä aikajanassa että haastattelussa nousi esiin, että perustana kaikelle tuelle ovat hyvät peruspalvelut. Jotta lapsen tuen tarve huomataan, tarvitaan ammattitaitoinen henkilöstö. Oppiakseen tuntemaan ja ymmärtämään lasta aikuisen on tärkeää havainnoida lasta ja hänen toimintaansa arjen eri tilanteissa. Kaikissa varhaiskasvatuksen erityisopettajien haastatteluissa nousi esille lapsen tuen tarpeen löytämisessä tärkeänä tiedonkeruun muotona sekä lapsen havainnointi arjen tilanteissa että standardoidut mittarit. Havainnointi vaatii aikuiselta aitoa läsnäoloa ja paneutumista siihen, mitä tapahtuu. Aikuisen tehtävänä on tietää, mitä havainnoidaan. Saadun tiedon perusteella aikuisen on helpompi luoda lapselle hänen tarpeitaan ja kehitystään tukevia oppimismahdollisuuksia.

”Sekä havainnontii että standardoitui mittareit tarvita, mut ryhmä henkilökunna tärkein työväline on se havainnointi, kosk niit arkissi tilantei tulee nii paljo, et opettelis sellasii toimintatapai, et havainnoi lapsii koko ajan. Et henkilökunnal on tiatoo, mitä havainnoida, mut se ei ehkä viäl ol sisäänrakennettu juttu, et havainnointii tapahtuis koko ajan. Et se niinku kulkis koko ajan siin arjes mukan.”

”Totkai sitä last sit pitää havannoida, et sit ossa määrittää, mitä tukee laps tarvittee. Mut niit standardoitui mittareitaki tarvitaan, et nähdään sitä kokonaiskuvaa, et mis mennään ja miten se lapsi kehittyy ja missä se tarvii lisä-apua tai mihin tarvii resurssoida. Kyl mä näkisin, et niistä mittareis on hyö-

tyy. Ku niitä tehdään syksyllä, talvella ja uudestaan keväällä, niin siitä näkyy lapsen kehitystä.”

Havainnointi on menetelmä, jossa tutkittavasta ilmiöstä kootaan tietoa seuraamalla ja tekemällä havaintoja. Havainnointi kohdistuu ihmisen käyttäytymiseen ja toimintaan. Havaintoja voidaan dokumentoida monin eri tavoin, esimerkiksi tekemällä muistiinpanoja, äänittämällä, valokuvaamalla tai videoimalla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.) Eräänä työvälineenä tutkimuskohteen kunnan esiopetuksessa on lapsen havainnointilomake, jota käytetään havaintojen dokumentoinnin välineenä.

”Havainnointilomakkees on tarkoituksenaan kertoa päiväkodin näkemys lapsesta.”

Haastateltavien mielestä käytössä oleva havainnointilomake on hyvä, hyödyllinen ja monipuolinen työväline. Lomake nähtiin myös yhteistyön välineenä esiopetuksen henkilökunnan välillä sekä yhteistyössä vanhempien ja tulevan alkuopetuksen kanssa.

”Se havainnointilomake on ehdottomasti hyvä. Henkilökunta oppi vielä enemmän tekemään havainnointia ja kuulla se mukana niillä vanhempien palaveriini, niin vanhemmatkin tietävät, mitä laps osaa. Nii ja siitä tulee kaikki asia käsitellyksi.”

”Aika paljon musta tuntuu, että lapsen taitojen arviointi hoituu ensiksi keskustelulla ja siitä täytetään yhdessä havainnointilomakeet.”

”Kaikilla tukee tarvitsevilla lapsilla on tehty havainnointilomake.”

Havainnointilomakkeesta löydettiin myös parannettavaa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien haastatteluista nousi esiin konkreettisia parannusehdotuksia. Osioon sosiaaliset taidot ja tunneilmaisu kaivattiin leikkiosion tarkempaa avaamista. Yhdessä haastattelussa nousi esiin myös koulutuksen tarve havainnointilomakkeen täyttämiseksi.

”Sitä leikkiosiot pitäis vielä avata siin havainnointilomakkees. Ja sit siin lapsen haastatteluosios pitäis muuttaa ne kysymykse, ne, miten osaat tehdä jotakin esimerkikis pukea. Niis pitäis kysymyssana muutta, koska lapse ymmärtävä se asia eri taval ku o ajateltu.”

”Ja sit olla keskusteltu siit, millo voi käyttää sitä havainnointilomakkeen vaihtelevast osioo. Mun mielest ryhmien henkilöstö tarttis vielä vaa enenmmä koulutust lapsen kehityksest. Niil o käytös ne ikäkausikuvakse, mut silti jotku ova epävarmoi.”

”Suurin osa henkilösöst on onnistunu havainnoinnis tosi hyvi, mut ei kaikiss tapauksissa. Joskus tuntu, et ei ole tehty sitä havainnointti tarkast. Ja sitte ku on tehty niit tehtävii ja testei nii onki huomattu, ettei se laps osannukka niit kaikkii, vaik luultii.”

Paitsi havainnoimalla standardoiduilla mittareilla saadaan kuva lapsen taidoista ja sitä kautta tuen tarpeesta. Kaikissa erityisopettajien haastatteluissa käsiteltiin esiopetuksessa käytettäviä mittareita. Lukimatin matemaattisten valmiuksien mittaamiseen tarkoitettua testistöä käytettiin kaikissa esiopetusyksiköissä ja se tehtiin jokaisen esiopetusikäisen lapsen kanssa. Boehmin käsitetestiä käytettiin jokaisessa yksikössä, mutta ei tehty järjestelmällisesti kaikkien esiopetusikäisten lasten kanssa. Kaikki esiopetusikäiset lapset ovat tehneet esiopetusvuoden aikana KPT:n eli kontrolloidun piirrostartkailun. Käytetyt standardoidut mittarit ovat koko kunnan alueella kaikille esiopetusikäiselle samat haastateltavien mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat näkivät, että mittarit tukevat havainnoinnin tuloksia tai tarkentavat niitä ja tuovat joskus uutta tietoa lapsen oppimisesta.

”Standardeit mittari tukee sitä, et voida niinku tarkentaa. Ku eskarit tekee ryhmäs siin pöydä vieres tehtävii, ni ku mä kysy henkilökunnalt, et osaak se Pekka ne numerot oikeest vai kattoks se, mitä naapuri tekee. Henkilökunta sanoo, et ei tiedä, ni standardeil mittareilla saada se selvil.”

” Kyl ne (=standardit mittarit) joskus tua jotain uutta esill, etenkin sellaste uusien lasten kohdalla, jotka tule vast eskariin. Mä ole ollu tekemäs niit Lukimattei, KPT :ä ja Boehmin. Mä oon käyttäny Boehmii, oon tehny sen kahde

lapse kanssa, mä oon sillai tutustunut lapseen ja samal olen tehnyt jottai muutaki. Se o kiva tapa alotta ja lapsel tule sellane olo, et hän o hyvä.”

”Kyl ne joskus tua, etenkin sellaste uusien lapsien kohdalla, jotka tule vast eskari.”

Huoltajien haastatteluissa mainittiin vain vähän kommentteja liittyen havainnointiin tai esiopetuksessa käytettyihin standardoituihin mittareihin. Huoltajat kokivat havainnointilomakkeen hyvänä lapsen oppimisen tarkastelun näkökulmasta. Sen sijaan eräästä standardoidusta mittarista eli kouluvalmiuden ryhmätutkimuksista huoltajat mainitsivat, etteivät hahmottaneet sen tulosta.

”On kiva nähdä siitä lomaakkest, mitä lapsi on oppinu ja miten lapsi toimii tääll. Ja sitte on kiva taas kertoa, miten lapsi toimii kotona ja mitä hän on siellä oppinu.”

”En mä ymmärtäny niistä osa-alueist, mutta kokonaispistemäärän muistin ja sen ymmärsin, että lapsella se oli mennyt huonosti. Jäin pohtimaan, eikö se ollut mitään osannut.”

7.1.2 Lapsen henkilökohtaisen oppimissuunnitelman laatiminen

”Tärkeiks olemme kokeneet ne keskustelu esiopetuksen aikana, päivittäise kuulumisetkin on mukava vaihtaa, mutta ei siinä hakiessa ja tuodessa voi kaikkia puhua eikä edes ehdi. Keskusteluissa on kiva kuulla, mitä lapsi on oppinu. Erityise kiva on ollu kuulla se lapsen haastattelu, ku siin on ollut niin hauskoj asioita.”

”Olemme kokeneet, että meitä on kuunneltu lasta koskevissa asioiss”

Tässä tukea tarvitsevien lasten huoltajien kommentteja haastatteluissa, kun keskustelimme lapsen oppimissuunnitelmapalaverista. Esiopetuksessa olevalle lapselle laaditaan esiopetuksen oppimissuunnitelma kunnan esiopetussuunnitelman mukaisesti (2011), tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan tarkempi oppimissuunnitelma. Myös jokainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja kertoi huoltajien suhtautumisesta oppi-

missuunnitelmien laatimiseen olevan myönteinen ja huoltajat ovat kiinnostuneita lastensa oppimisesta, kasvusta ja kehityksestä. He näkivät huoltajien olevan aktiivisia osallistujia.

”Vanhemma on tykänny niist palavereis ja suhtautunu positiivisest.”

”Mun mielest vanhemmat suhtautuu positiivisest keskusteluihi lapsest. Jotku vanhemma o toivonu, et niit ois useammi. Keskustella arkisist asioist useammi, vaikka vaan piäne hetkenki. Vanhemma ova nykyään valveutuneit, ne haluaa tiatto.”

Huoltajat suhtautuivat kaikkien haastateltavien mielestä positiivisesti keskusteluihin, mutta tulevatko lapsen huoltajat kuulluksi, he ovat parhaita asiantuntijoita oman lapsensa kohdalla. Huoltajat totesivat haastatteluissa, että heitä oli heidän mielestään kuunneltu. Jokaisessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan haastattelussa keskusteltiin huoltajien kuulemisesta. He kokivat, että huoltajia kuunnellaan, mutta sitä voisi vielä parantaa. Jokainen oli miettinyt keinoja, miten huoltajat tulisivat palavereissa paremmin kuulluksi.

”Mul o tapana lopuks kysyy, onko viel joku, josta haluaisitte puhuu. Ja sit jotku vanhemma sanovat, et mää ole iha eri mieltä ja sit o toisii, jotka ei sanoa mitään. mut ilmeist pysty näkemä, et vanhempi o eri mielt. Se etenee vanhempien ehdoil.”

”Varmaan sais vanhemma enemmä tulla kuulluks, mut kyl mä ainaki ole koitanu kysyy vanhemmilt ja et jokaisel olis puheenvuoro .Mä yritä et vanhemma sais aina ensiks alotta ja koita kysellä aina välill kommentteja heilt.”

”Ku mä alotan palaverii, mull on tapana kysyy vanhemmilt, mitä teil kuulu ja viäl välissäki mä kysele. Ku toise vanhemmat ova kovi puhelemaan ja toiset o sellasii, et ne ei puhu pali mittä. Ne o erilaisia ja se o vaan semmonen huomioitava asia. ”

”Ku puhutaan kumppanuudest – uudes, suunnitellus varhaiskasvatuslais puhuta uudest termist, en ny sitä muista – ni, jos vanhemma ova eri mieltä, ni

siihe (=havannointilomake) kirjoiteta., et kotona tämä asia suju näi. Mut viä-läki enemmän vois huomioida vanhemppe.”

Huoltajien kanssa keskustelussa ei noussut esiin lapsen oppimissuunnitelmapalaverihin osallistuneiden henkilöiden määrä tai ketkä yleensä niihin osallistuvat, mutta varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa keskustelimme asiasta. Yksi haastateltavista kertoi, että hänellä on tapana kysyä tai joku esiopetusryhmän henkilöstöstä kysyy tukea tarvitsevan lapsen huoltajilta, keitä he haluaisivat palaveriin osallistuvan.

”Vanhemmilt on kysytty, ketä he haluis sinne mukka. Yleensä se on ne, jotka työskentelee lapsen kans.”

Kaikki kolme varhaiskasvatuksen erityisopettajaa mainitsivat palavereihin osallistuvan yleensä ne, jotka työskentelevät tukea tarvitsevan lapsen kanssa.

”Kaikki ne osallistuu, jotka tekee työtä sen lapsen kans. Eli minä, lastenhoitaja tai lastentarhanopettaja, vanhemmat ja puhe- tai toimintaterapeutti, jos lapsel on. Kyl ne ova yleensä osallistuneet. Ainaki niilt terapeuteilt on kysytty, pääseekö tulemaan. Useammi niis on mukana toimintaterapeutti, kosk ne o täst lähelt, puheterapeuteil on yleensä pitempi matka ni, ne ei ole aina päässy.”

”Palavereis ovat mukana ne, jotka työskentelevä sen lapsen kans ja tiätystvanhemma.”

”Meil on ollu vanhemmat, joku ryhmäst ja varhaiskasvatukse erityisopettaja.”

Tukea tarvitsevan lapsen oppimissuunnitelman laadinnan ja päivityksen aikatauluista keskustelimme kaikissa viidessä haastattelussa – sekä huoltajien että varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa. Joka esiopetusyksikössä oli tapana laatia tukea tarvitsevan lapsen oppimissuunnitelma syksyllä ja arvioida se keväällä. Joittenkin lasten huoltajien kanssa tavattiin useamminkin ja päivitettiin suunnitelmaa

”Syksyl ne o kaikk laadittu, tarpeen mukaan on tavattu tammi-helmikuussa ja kevääl päivitys. Joskus taas on tehty nii, et istuta joka toine kuukaus – riippu yksilöst ja vanhempien toiveist, mut kaks kertta toimintakaudes ainaki.”

”Syys-lokakuus laadittu ja katottu helmikuus enne kouluvalmiuden arviointii ja kevääl arviointi.”

”Me olla keskusteltu kolme kertaa, syksyllä, helmikuus ja ny, ku se opettajaki oli.”

Kunnan esiopetussuunnitelman mukaan (2011) lapsen oppimissuunnitelma toimii ”opetusta ohjaavana ja tukevana työkaluna” (Uudenkaupungin kaupungin esiopetussuunnitelma 2011,23). Keskustelimme haastatteluissa lapsen oppimissuunnitelman merkityksestä. Huoltajat näkivät, että lapsen oma oppimissuunnitelma huomioitiin. Huoltajat kertoivat lapsen omista tehtävistä ja istumapaikan miettimisestä sekä ohjeitten kertaamisesta – eli konkreettisista tukitoimista, jotka oli kirjattu lapsen oppimissuunnitelmaan ja oli huomioitu ryhmän arjessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat näkivät asian kriittisemmin – he olivat toisaalta sitä mieltä, että lapsen oppimissuunnitelma ohjaa suunnittelua ja toimintaa, mutta siitä voisi tulla aktiivisempi arjen työkalu ryhmissä.

”Havainnointilomake o ryhmis arjen työkalu, mut HOJKS:t ei ol samanlainen arjen työkalu ryhmis.Sitä päivitettä yleensä sillo enne palaveri tai palaveris käydä niit tavoitteitteit läpi.”

”Kyl ne tehdyt oppimissuunnitelmat ova vaikuttaneet ryhmän toiminnan suunnitteluun. Esimerkiks täälläki otetti käyttö semmone värikäs viikkojärjestys ja kuvitettu päiväjärjestys, ku oli tieynlaist problematiikka. Henkilökunta otti sen käyttö koko ryhmäl, ku siit on selvästi hyötyy muutamal ryhmän lapsel.”

”Ne oppimissuunnitelma vois olla aktiivisemmas käytös siel ryhmäs.”

”Ne (=ryhmän henkilöstö) ossa aika hyvi, esimerkikis istumapaikan valinnas, misä paikas istu ni ne puhele siit keskenäs ja sit toimita nii. Ne ryhmäs kyl käy ne läpi ja miettii niit tukitoimii.”

7.1.3 Moniammatillinen yhteistyö

Moniammatillisella yhteistyöllä tässä opinnäytetyössä tarkoitan sitä, että eri ammattikunnan edustajat toimivat yhteistyössä ja heillä on yhteinen, tiedossa oleva päämäärä.

Huoltajien haastatteluissa ei noussut erityisesti esiin yhteistyö esimerkiksi lapsen terapeuttien kanssa. Haastattelijana olisin voinut nostaa sen tarkemmaksi keskustelun aiheeksi. Kaikissa varhaiskasvatuksen erityisopettajien keskusteluissa käsiteltiin moniammatillista yhteistyötä tukea tarvitsevan esiopetusikäisen lapsen näkökulmasta. Esille nousi sekä positiivisia että haasteeksi koettuja tilanteita. Kahdessa haastattelussa moniammatillinen yhteistyö oli koettu hyvänä ja antoisana.

”Meill o sujunu luanikkast. Harvemmi muut yhteistyät o ollu, ku niis palaveris. Joskus soitella. Joskus jutella, et mitä o tehty..”

”Yhteistyä terapeuttien kans on toiminu iha hyvi. Ne o olu tiätyst niis palaveris ja sit suunnitteluis. Myös ku ne o tääl käynyt, ni olla tavattu ja sitku o olu vaik koritehtävii n on niit mietitty. Ja vaihdettu siin mielipittei. Oisko heil jotai vinkkiä tai ideaa, mikä auttais lasta siel arjes?”

”Kyl ny esimerkikis just puheterapeutti kerto, mitä hän tekee lapsen kanssa.”

”Ja sit ain terapian jälkeen, ain o puhet, et miten teil meni.”

Yksi varhaiskasvatuksen erityisopettajista oli kokenut moniammatillisen yhteistyön lasten terapeuttien kanssa hyväksi, mutta haasteelliseksi. Hän oli kokenut, että käsitys esiopetuksen mahdollisuuksista ja resursseista oli erilainen eri toimijoilla.

”Yhteistyö terapeuttien kanssa on takellellu välil. Tulee sellane olo, et he odotta, et me tääl esiopetuksess pysytyttäis huomioima hirveen yksilöllisest niit lapsii.”

Keskustelu haastatteluissa keskittyi yhteistyöhön terapeuttien kanssa. Nyt tukea tarvitsevista esiopetusikäisistä lapsista moniammatillinen yhteistyö on yhteistyötä tera-

peuttien kanssa. Käsittely jäi hieman kapea-alaiseksi. Sivusimme yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Yhteistyö hänen kanssaan on sekä huoltajille että esiopetuksen henkilöstölle arkista, varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii varhaiskasvatuksen sisällä. Joskus huoltajat miettivät asiaa, kuten eräässä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kommentissa kerrotaan.

”Pääasias iha hyvi, mut on muutami semmossi vanhemppe, jotka pelästy, ku mainita sana veo.”

7.1.4 Saattaen vaihtaen esiopetuksesta alkuopetukseen

Yhteistyö esiopetuksen ja alkuopetuksen kesken vaihteli alueittain, esiopetuksesta toiseen ja koulukohtaisesti varhaiskasvatuksen erityisopettajien haastattelujen mukaan. Jokainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja kertoi joko jonkun tai kaikkien alueensa esiopetusryhmien käyttävän lähellä olevan koulun tiloja, usein käytössä oli koulun liikuntasali.

”Sit he käyvä liikuntasalis.”

”Ja nii käyttöä he lähikoulun liikuntasalii.”

Yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan haastattelussa nousi esiin myös muunlaista tilojen yhteiskäyttöä: esiopetusikäiset lapsen ruokailivat lähikoulun ruokalassa ja ulkoilivat saman koulun pihalla päivittäin

”Ne käy joka päivä koulus ruokailemas.”

”Ja sit ne ulkoilee koulun pihal, mut eri aika ku koululaiset.”

Paitsi fyysistä yhteistyötä esiin varhaiskasvatuksen erityisopettajien haastatteluissa nousi orastavaa sosiaalista yhteistyötä esiopetuksen ja alkuopetuksen välillä. Esiopetusryhmät olivat käyneet koulun oppitunnilla muutamia kertoja esiopetusvuoden aikana tai alkuopetusluokista joku oli käynyt esiopetuksessa esimerkiksi musiikkihetkellä.

”On käyty siel luokas tutustumas koko eskariryhmäs. Niinku siel muutamis tunneis ja sit he o käynyt samal syömäs koulun puolel, et semmost yhteistyötä o ollu.”

”Yhdes eskariryhmäs o ollu niinku nimikkoluokka , jossa he o käynyt sit muutamii kertoi”

”Eskarit käy lähikoulussa tunneil usein ja sit ne eskarit siit meneeki tulevan syksyn siihe samaan kouluun .”

”Ja ekaluokkalaise o käynyt laulamas eskareitten kans.”

Tämä koulujen tilojen käyttö ja yhteiset toiminnot koskevat kaikkia esiopetusikäisiä, yleisen, tehostetun ja erityisen tuen lapsia. Huoltajien haastatteluissa ei noussut esiin esiopetuksen ja lähikoulun fyysinen tai sosiaalinen yhteistyö.

Molempien tukea tarvitsevien lasten huoltajien haastatteluissa nousi esiin tärkeänä asiana tiedonsiirto lapsen tulevaan kouluun, erityisesti huoltajat pitivät tärkeänä, että lapsen tuleva opettaja oli mukana kevään oppimissuunnitelmapalaverissa.

”Oli tärkeää, että koulun opettaja oli mukana kevätpalaveris. Opettajan on hyvä tietää ja varautua, mitä on tulossa.”

” Tottakai me tiedetä, mitä tietoo lapsest on mennyt kouluun, koska me ollaan viety ne paperit kouluun tutustumispäivän. Ja olla me ne enne allekirjoitustakin luettu. Ja sit kuulihan se opettaja jo ne samat asiat siellä palaverissa.”

Myös kaikki varhaiskasvatuksen erityisopettajat näkivät tiedonsiirron kouluun tärkeäksi.

”Mun mielest tiedosiirto kouluun on ehdottomast tärkeä. Miks koulu pitäis alkaa A:sta, ku me olla usein jo tehty mont vuot lapsen kans töit. Kaikk semmone tiato, mikä hyödyttäis kouluu ja last. Mut tiätyst vanhemma mukana siin tiadosiirros.”

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat kertoivat, että jokaisen tukea tarvitsevan lapsen tiedot tuen tarpeesta ja -muodosta olivat siirtyneet tulevaan kouluun. Yhdeksässä lapsen kevään oppimissuunnitelmassa oli ollut mukana joko lapsen tuleva opettaja, koulusta joku muu opettaja (jos ei ole vielä tiedetty tulevaa opettajaa) tai koulun laaja-alainen erityisopettaja. Neljän lapsen tiedot tuen tarvetta oli käsitelty siirtopalaverissa, jossa oli mukana lapsen esiopettaja, lapsen alueen varhaiskasvatuksen erityisopettaja, tuleva alkuopettaja ja erityisopettaja. Huoltajat tiesivät siirtopalaverista. Yksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja mainitsi, että jotkut tukea tarvitsevan lapsen huoltajista olivat ottaneet tiedonsiirron kouluun aktiivisesti esille oppimissuunnitelmalaverissa, he olivat pitäneet sitä ehdottomana.

”Tiedossiirtopalaveris ei ole vanhempia mukana, koska se on eskariin kuuluvaa toimintaa. Jos lapsen hopsis tai hojksis opettajaa kaavaillaan. Ni sit tähtyst keskustella ensiks siit ,mitä mielt vanhemmat on. ”

”Jos ei ol tiedetty lapsen tuleva opettajaa, ni sit sinne palaveri on tullu se, kuka oleteta olevan lapsen tuleva opettaja tai koulu erityisopettaja.”

Kaksi kolmesta varhaiskasvatuksen opettajasta ja molempien haastateltujen lasten huoltajat näkivät tärkeäksi lapsen tiedonsiirron myös kirjallisena, esimerkiksi kopio lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmasta. Joissakin kunnissa on käytössä erillinen tiedonsiirtolomake esiopetuksen ja alkuopetuksen siirtymävaiheeseen, tässä opinnäytetyön kohteena olevassa kunnassa ei ole.

”Ja sit o sovittu vanhempien kanssa, et lapse paperi lähetetä koulu tai vanhemma vievä. Se on ollu avointa.”

”Opet oikke odottaa sitä kirjallist tietoo. Erityisope kertoi, et hän oli saanut yhden havainnointilomakkeen ja se oli tosi hyvä ja kertovainen. Eiks ol ajateltu, et ens syksyst lähtien kaiksist menis havainnointilomakke koulu? Toivotavst se asia etenee. Tääl o opettajan toivomuksest semmone majakan näköne tänä vuan . Me saatti semmone koulusst”

”Nii kyl mä kokisi hyväks tiedonsiirtolomakkeen, havainnointilomake o nii monisivune. Mut sit ei tartte ruvet erikses tekemä, vaa kyl siin vois toimii se havainnointilomake.. ”

Pääsääntöisesti varhaiskasvatuksen erityisopettajat olivat kokeneet lapsen tulevan koulun suhtautuvan positiivisesti tiedonsiirtoon. Eräässä tapauksessa haastateltava oli jäänyt pohtimaan tiedonsiirron merkitystä ja vaikutusta.

”Yhdest koulust ei kukaan ota yhteyttä, vaan sin pitää ottaa yhteyttä. Sinne pitää viedä sitä viestii. Mut kyl ne kuitenkin halua sit tietoo niist tulevist oppilait. Olen käynyt kertomast tiätyist lapsisit, ku on tiettyjä ongelmia. Välil o semmone olo et ku on vienyt viestii, ni se tieto o hukkunu jonnekki.. Tuntus silt, ett niit ei ol otettu ihan tosissaan.”

Kaikissa viidessä haastattelussa keskustelimme yleisesti kouluvalmiuden arvioinnista. Kaksi kolmesta varhaiskasvatuksen erityisopettajasta on ollut tekemässä kouluvalmiuden ryhmätutkimuksia yhdessä perusopetuksen laaja-alaisen erityisopettajan kanssa. Kaikki varhaiskasvatuksen erityisopettajat näkivät, että kouluvalmiuden arvioinnista ei ole noussut uusia asioita lapsen kehityksestä, oppimisesta ja tuenttarpeesta.

”Jos päiväkodis tehdä koko vuode havainnointii ja niit testei, niin kyl se riittää.”

”Kouluvalmiude arviointi tuntu vanha-aikkaselt systeemilt. Ei niist tuu mitään uutaa tiatoo. Ku sitä tiatoo lapsest on jo nii paljo saatu havainnoimal ja niil mittareilla. Mut sitä on jääny pohtima, et miten hyödynnettäis sitä kouluvalmiuden materiaali jatkos.”

”Kouluvalmiude arviointi on mun mielestäni aikansa elänyt. Niiss ei ole noussu mitään uutaa esille.”

”Ja sit se kouluvalmiuden arviointi prosessi on tyäläs ja vanhemma koke sen negatiiviseks.”

Huoltajien haastatteluissa toisessa keskusteltiin kouluvalmiuden arvioinnista enemmän kuin toisessa johtuen perheiden aiemmista kokemuksista. Toisen tukea tarvitsevan lapsen huoltajat olivat sitä mieltä, etteivät nähneet suurta hyötyä tutkimuksille.

”Lapsi oli kokenut, että kuinka noi aikuiset ei auta mua. Lapselle tuli avuton olo, kun ei kerrota ohjeita uudelleen ja auteta.”

Esiopetusikäiset lapset käyvät toukokuussa ennen esiopetuskauden loppumista tutustumassa tulevaan kouluunsa, opettajaansa ja luokkakavereihin yhdessä huoltajiensa kanssa. He ovat oppitunneilla yhden aamupäivän ja syövät lounaan koulussa. Huoltajien haastatteluissa tämä kouluun tutustumispäivä nähtiin erityisen mukavana ja merkityksellisenä asiana sekä tulevalle koululaiselle että huoltajille. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat näkivät tutustumispäivät tärkeiksi lapsille ja huoltajille, mutta eivät nähneet sitä esiopetuksen tiedonsiirron kannalta tärkeiksi.

”Kouluun tutustuminen oli todella tärkeä. Lapsi tykkäsi ja minä tykkäsin. Siellä oli niitä legoja, sanoi poika. Ja äiti oli innostunut toiminnallisista työkentelytavoista.”

”Lapse menevät vanhempien kans sinne ja sit palautuvat tähän iltapäiväks.”

7.2 Yhtenäinen toimintamalli siirtymävaiheeseen

Toisena opinnäytetyön tehtävänä ja tavoitteena oli luoda yhtenäinen toimintamalli koko kunnan alueelle tukea tarvitsevan lapsen esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheeseen. Mallissa huomioidaan sekä huoltajien rooli että lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen järjestämisen kannalta tarvittavan tiedon siirtyminen esiopetuksesta alkuopetukseen.

Liitokset kohdallaan- raportin (1999) mukaan laadukkaan siirtymän piirteitä ovat:

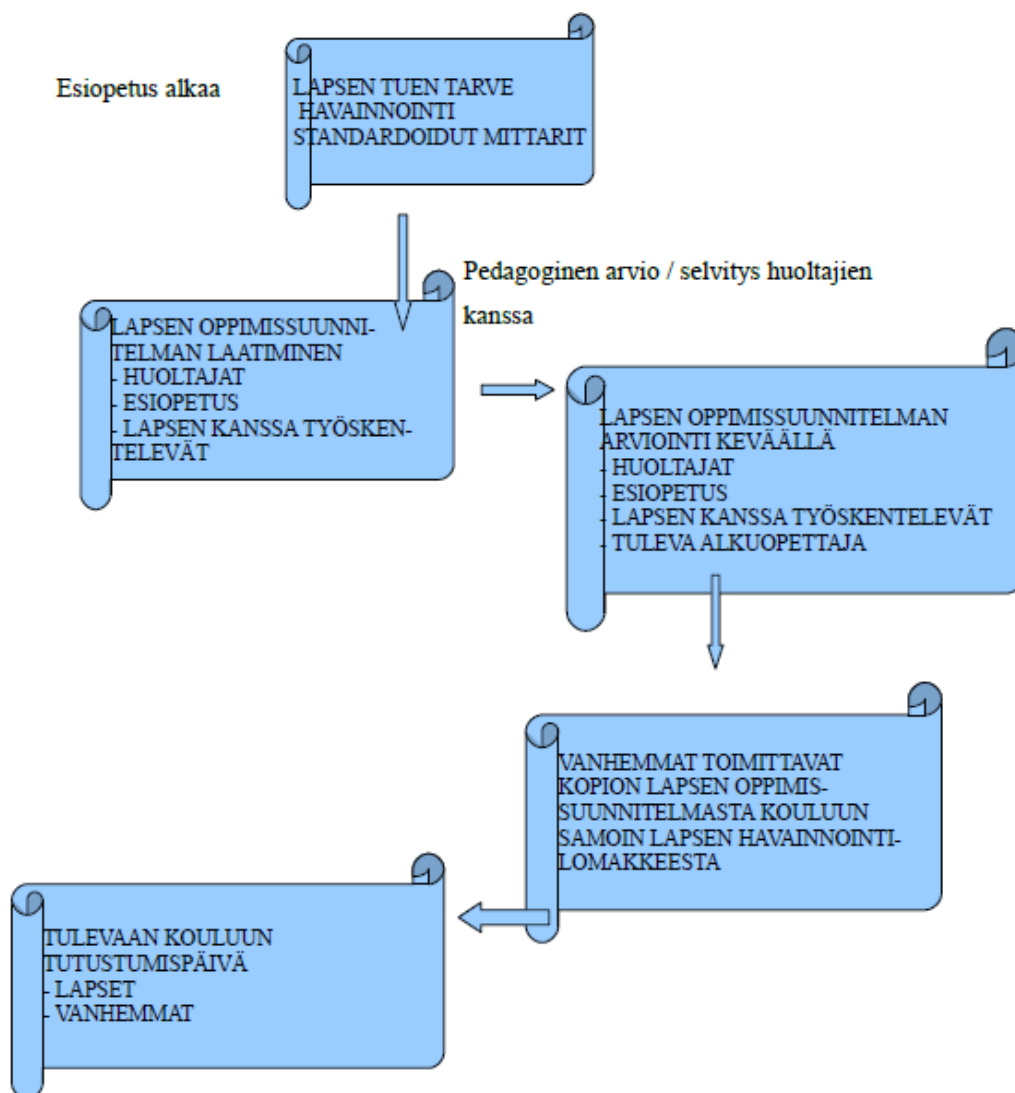
- nimetään vastuuhenkilö
- oikea-aikaisuus sekä ajoissa aloitettu siirtymävaiheen suunnittelu ja valmistelu
- periaatteena ”saattaen vaihtaan”, jossa tavoitteena on joustava ja hyvin valmisteltu
- muutos asiakkaan näkökulmasta
- työn tukena on raportointi ja seuranta
- asiakkaalla on vaikutusmahdollisuuksia
- riittävästi tietoa siirtymävaiheeseen liittyvistä asioista
- asiakkaan tarpeet, toiveet ja voimavarat ovat siirtymän perustana
- siirtymävaihe suunnitellaan ja valmistellaan hyvin
- työskentelyyn otetaan mukaan yhteistyötahoja.

(Pietiläinen, Ylikoski & Juusti 1999, 31-33.)

Pohdin, mitkä laadukkaan liitoksen piirteistä toteutuvat seuraavalla sivulla esitetyssä toimintamallissa. Toimintamallissa ei ole esitetty vastuuhenkilöä. Muut kriteerit on pyritty ottamaan toimintamallissa huomioon, mutta raportoinnit ja asiakkaan ja hänen perheensä kuuleminen vaatii haastattelujen mukaan lisää panostusta. Siirtymävaihetyöskentelyssä nähtiin haastattelujen perusteella tapahtuvan moniammatillisesti, mukana olivat huoltajien luvalla lapsen kanssa työskentelevät aikuiset.

Seuraavassa kuvioissa (kuvio 3) esitellään toimintamalli, jossa pyritään ottamaan huomioon tutkimuksessa haastateltavien tuomia näkemyksiä tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen esiopetuksesta alkuopetukseen siirtymävaiheeseen:

KUVIO 3. Tukea tarvitsevan lapsen siirtyminen esiopetuksesta alkuopetukseen

(Kiela 2013)

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen on tuntunut mielenkiintoiselta ja mielekkäältä. Samalla se on ollut minulle henkilökohtainen oppimisprosessi. Tutkimuksen aihe on noussut suoraan työstäni ja tulos on hyödynnettävissä siinä. Kun lähdin tekemään tätä opinnäytetyötä, oletin, että tukea tarvitsevan lapsen siirtyminen esiopetuksesta alkuopetukseen vaihtelee kunnassa huomattavasti. Siirtymävaiheissa oli kuitenkin haastattelujen mukaan paljon yhtäläisyyksiä. Tutkimuksen tuloksena luotu toimintamalli esi-

opetuksesta alkuopetukseen siirtymävaiheessa ei ole tuloksena uudenlainen ja järjestyttävä. Tämän opinnäytetyön tulosta voidaan hyödyntää tutkimuksen kohteessa olevassa kunnassa. Toimintamallin lisäksi tutkimuksessa nousi esiin pieniä uudistamiskohteita esiopetuksen nykykäytäntöön. Kouluvalmiuden arviointeja ei tässä tutkimuksessa mukana olleet nähneet enää tarpeellisiksi. Käytössä olevaan havainnointilomakkeeseen kaivattiin uudistuksia sekä koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle havainnointiin ja kertausta lapsen kehityksestä. Olen nostanut tässä kaikki kehitysehdotukset esiin, vaikka ne olisi mainittu vain yhdessä haastattelussa. Opinnäytetyön tuloksia ei mielestäni voi yleistää, haastateltavia tutkimuksessa oli vähän. Tämä tutkimus on aikaan ja paikkaan sidottu. Jos tutkimus tehtäisiin samassa kunnassa samoja ihmisiä haastatellen, tulos olisi samansuuntainen. Tulos olisi kuitenkin riippuvainen tutkijan tulkinnoista.

Aiemmissä tutkielmissa olen käyttänyt menetelmänä kyselylomaketta. Haastattelu oli tässä tehtävässä hyvältä valinnalta. Se osoittautui menetelmänä vaativaksi, se prosessina vei paljon aikaa. Etukäteisvalmistelut olivat työläisiä. Haastatteluhetkellä piti olla koko ajan tarkkaavainen ja huomioida haastateltavan sanat, ilmeet ja eleet ja reagoida niihin välittömästi. Litterointi vei tässä tutkimuksessa paljon aikaa, olen teknisesti hidaskoneella kirjoittaja. Oman haasteen litteroinnille asetti murteen kirjoittaminen, vaikka itse olen samalta murrealueelta kuin suurin osa haastateltavista ja puhun itse samaa murretta, sen kirjoittaminen oli haasteellista.

Jos aloittaisin tämän opinnäytetyön tekemisen uudelleen ja minulla olisi silti nämä saamani kokemukset, monet asiat tekisin samoin. Olen jäänyt pohtimaan, että tässä opinnäytetyössä tulee enemmän esille varhaiskasvatuksen erityisopettajien mietteitä kuin huoltajien. Varhaiskasvatuksen erityisopettajia haastatteluun osallistui kolme ja huoltajia kahdelta lapselta. Lisäksi huoltajien haastattelut olivat laajuudeltaan suppeampia. Yhtenä tärkeänä syynä näen myös haastattelujen muistiinpanotavan erilaisuuden. Kun haastattelu nauhoitetaan, siitä jää muistiin kaikki ja haastatteluun voi aina palata ja kuunnella uudelleen, kun taas haastattelu, josta tehdään muistiinpanoja, siitä jää jäljelle vain osa. Ensi kerralla nauhoittaisin kaikki haastattelut.

Vaikeutena tämän opinnäytetyöprosessin aikana olen kokenut sen, että olen yksi varhaiskasvatuksen erityisopettajista. Miten takaan sen, että en vaikuta haastateltavien

mielipiteisiin ja ennen kaikkea sen, että omat mielipiteeni eivät vaikuta haastattelujen tulkintaan liikaa? Toimintani varhaiskasvatuksen erityisopettajana on antanut tietynlaisen ”sisäpiirinäkökulman” tutkittavaan asiaan. Näen, että siitä on sekä etua että mahdollisesti haittoja tutkimuksen näkökulmasta. Etuna näen sen, että perehtymiseni esiopetuksen siirtymävaiheeseen auttaa ymmärtämään sitä, mutta toisaalta se voi kaventaa tapaan tulkita asioita. Olen miettinyt asiaa työtä tehdessäni useasti. Olen kuunnellut haastattelut moneen kertaan ja arvioinut omaa puhettani haastattelun aikana. Olen opinnäytetyön tuloksissa käyttänyt mahdollisimman paljon suoria lainauksia, jotta ne tukisivat tulkintojani. Koen, että laadullisessa tutkimuksessa tutkija tulkitsee koko ajan, koko tutkimusprosessin ajan. Haasteena olen kokenut myös materiaalin runsauden. Löysin paljon mielenkiintoisia tutkimuksia aiheesta. Niistä piti valikoida itsestä sopivimmat, tuoreimmat ja ”uskottavimmat”. Olen myös pohtinut kuntoutuksen ja erityisvarhaiskasvatuksen suhdetta. Joku lukijoista voi pohtia, liittyykö opinnäytetyöni kuntoutuksen kenttään. Olen samaa mieltä Siparin kanssa: ”Kasvatuksen ja kuntoutuksen tarkoitus kuitenkin yhdistyy yhteisessä toiminnassa lapsen hyvinvoinnin edistämässä”(Sipari 2008, 23).

8.1 Tutkimusetiikka ja luotettavuus

Tutkimusetiikan perusta on, että tutkimus on toteutettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Hyvään tutkimuskäytäntöön kuuluu: rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimusmateriaalin hankinnassa, aineiston tallentamisessa, tulosten analysoinnissa, tulosten esittämisessä ja tallentamisessa sekä tutkimuksen ja tulosten arvioinnissa. (Oulun Yliopiston www-sivut 2012.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta (Hirsjärvi ym 2003, 217). Opinnäytetyön luotettavuutta olen pyrkinyt kuvaamaan läpi koko raportin. Koko opinnäytetyön toteuttamisen ajan olen kirjoittanut muistiin ajatuksiani, jotka ovat auttaneet minua raportointivaiheessa. Muistiinpanoni ovat olleet yksittäisiä avainsanoja, kokonaisia lauseita ja ajatuskarttamaisia. Ajatus on voinut syntyä lenkillä tai nukkumaan mennessä. Olen tehnyt tätä opinnäytetyötä intensiivisesti touko-kesäkuussa ja ajatuksissani useasti vuorokauden aikana.

Tutkimus on tehty eräässä Varsinais-Suomen kunnassa, näin kerron tutkimuksessa. Lisäksi kirjoitan, että toimin varhaiskasvatuksessa ja olen kolmen haastateltavan kollega. Näiden tietojen perusteella on helppo google- hakukoneella saada selville kyseessä oleva kunta. Ja kun jatkaisin etsintää, löytäisin kolmen haastateltavan nimet. Kohtaan tässä erään tutkimuksen eettisen ongelman. Havainnollistin tutkimusta haastateltavien alkuperäisillä ilmauksilla, koska ne elävöittävät raportointia. Samalla ne lisäävät mielestäni tutkimuksen luotettavuutta ja rehellisyyttä. Otin huomioon suppean haastateltavien joukon. Kaikki haastateltavat ovat samalta murrealueelta. Tutkimuksessa on käsitelty toimintatapoja, eikä lasten tai huoltajien persoonallisia tietoja. Haastatteluissa keskusteltiin tärkeistä tapahtumista tukea tarvitsevan lapsen siirtymävaiheessa, esi- ja alkuopetuksen käytännöistä. Haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista. Kerroin kaikille haastateltaville etukäteen opinnäytetyön tekemisestä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat antoivat suostumuksensa haastattelun nauhoitukseen. Nauhoitukset, litteroidut tekstit ja huoltajien haastattelujen muistiinpanot on tuhattu.

8.2 Tutkimuksen tulosten tarkastelu

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kartoittaa tukea tarvitsevan lapsen siirtymävaihetta esiopetuksesta alkuopetukseen ja kehittää näitten pohjalta yhtenäinen toimintamalli siirtymävaiheeseen.. Mallissa pyrittiin ottamaan huomioon sekä lapsen huoltajat että lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen järjestämisen kannalta tarvittavan tiedon siirtymisen esiopetuksesta alkuopetukseen. Sekä huoltajat että varhaiskasvatuksen erityisopettajat suhtautuivat positiivisesti lapsen tietojen siirtämiseen lapsen tulevaan kouluun. Tärkeiksi koettiin lapsen havainnointi ja standardoidut mittarit esiopetuksessa, jotta tuen tarve havaitaan. Tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan yhdessä huoltajien kanssa oppimissuunnitelma syksyllä, ja se arvioidaan keväällä niin, että lapsen tuleva opettaja on palaverissa mukana. Huoltajat kokivat erityisen tärkeäksi opettajan osallistumisen kevään palaveriin sekä toukokuussa tapahtuvan kouluun tutustumispäivän.

Heikkisen ja Peltolan tutkielmassa (2008) 91 % vanhemmista piti tiedonsiirtoa esiopetuksesta alkuopetukseen tarpeellisena, mutta jotkut suhtautuivat myös kielteisesti.

Vanhemmat olivat kokenet tiedon luovan liian voimakkaan ennakkokäsityksen lapsesta. (Heikkinen & Peltonen 2008, 92.) Myös Hyvärinen ja Vilpponen (2010) tarkastelivat opinnäytetyössään, mitkä vaikuttavat esiopetuksen ja alkuopetuksen siirtymävaiheen onnistumiseen. Yhtenä onnistuneen siirtymän merkiksi he nostivat myös tiedonkulun, erityisesti vanhemmat korostivat tiedonkulun merkitystä. Tutkimuksen mukaan kuntatasolla tulisi olla yhteneväiset käytänteet nivelvaiheessa. Tutkimuksessa mukana olleet vanhemmat näkivät tärkeäksi, että jo esiopetuksessa selvitetään lapsen tapa oppia. (Hyvärinen & Vilpponen 2010, 62-64.) Opinnäytetyössäni haastatellut lapsen huoltajat olivat sitä mieltä, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja oppimisen tukemisesta on tärkeää viestittää esiopetuksesta lapsen tulevaan kouluun. Samanlainen käsitys nousi esiin varhaiskasvatuksen erityisopettajien haastatteluissa: huoltajat olivat viestittäneet toiveensa heille. Sen sijaan opinnäytetyössäni ei noussut esiin kielteistä suhtautumista nivelvaiheen tiedonsiirtoon. Tässä opinnäytetyössä keskityttiin vain tukea tarvitsevien lasten siirtymiin, toisin kuin Heikkisen ja Peltosen tutkimuksessa oli myös yleisen tuen lapset. Samoin tässä opinnäytetyössä tutkimusjoukko oli suppeampi.

Piippo-Näätäsen tutkimuksessa (2012) vanhempien kertomusten mukaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen kouluun siirtymistä auttavat aikuisten pysyvyys, moniammatilliset palaverit, ammattitaitoiset avustajat sekä puhetta tukevien kommunikaatiotapojen käyttö. Vanhemmat näkivät, että erityislapsen koulun siirtymistä edistää mm. moniammatillinen yhteistyö. Vanhempien kehyskertomusten mukaan yhdessä sovitut toimintatavat edistävät lapsen koulun aloittamisen onnistumista. (Piippo-Näätänen 2012,4-5,42.) Tässä opinnäytetyössä nousivat esiin moniammatillisen yhteistyön sekä palaverien merkitys ja tieto käytetyistä tukimuodoista tiedonsiirron näkökulmasta. Forss-Pennasen tutkimuksen (2006) mukaan esi- ja alkuopettajien yhteistyöllä on merkitystä lapsen arjessa ja oppimisen jatkuvuuden turvaamisessa (Forss-Pennanen 2006, 7-8) . Opinnäytetyössäni tärkeäksi kaikki haastateltavat kokivat yhteistyön lapsen tulevan opettajan kanssa mm. lapsen oppimissuunnitelman arviointiin osallistuminen. Forss-Pennanen puhuu tutkimuksessaan (2006) laajemmasta yhteistyöstä, joka etenee vaiheittain toimijoiden tutustumisesta yhteiseen suunnitteluun.

Linnilän mukaan (2006) vanhemmat haluavat vaikuttaa lapsen kasvamiseen ja oppimiseen. Heidän asiantuntijuuttaan tarvitaan siirtymävaiheessa. Linnilän tutkimus-

sa vanhempia huoletti, jos tieto lapsesta jää vain paperille, eikä alkuopetuksen opettaja saa tietoa lapsen kokonaiskehityksestä. Opinnäytetyössäni haastatellut huoltajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettajat kokivat tärkeäksi lapsen tulevan opettajan osallistumisen lapsen oppimissuunnitelman arviointipalaveriin esiopetusvuoden keväällä. Myös tiedon siirtäminen lapsen taidoista, kehityksestä, harjoiteltavista asioista ja tuesta kirjallisena koettiin tärkeäksi. Opinnäytetyön tulos on samansuuntainen kuin Linnilä mainitsee.

8.3 Jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyötä tehdessä on herännyt monia ajatuksia esiopetuksen ja alkuopetuksen yhteistyöstä. Olisi hyvä tutkia, minkälaista yhteistyötä tutkimuksen kohteena olevassa kunnassa on, miten yhteistyötä voitaisiin kehittää. Esiopetus ja perusopetus kuuluvat kunnassa nyt samaan hallintokuntaan. Lisääkö tämä mahdollisesti yhteistyötä ja johtaisiko yhteistyö yhteistoimintaan ja -suunnitteluun? Jos tehtäisiin samansisältöinen haastattelu kuin tässä opinnäytetyössä eri toimijoille esimerkiksi laaja-alaisille erityisopettajille? Tai tämän tutkimuksen aihe case-tutkimuksena tukea tarvitsevan lapsen huoltajan näkökulmasta? Erittäin mielenkiintoiselta tuntuisi tehdä retrospektiivinen tutkimus samankaltaisesta aiheesta: Kimmo on nyt kolmannella luokalla. Minkälaista tukea hän sai esiopetuksessa? Miten tiedonsiirto hoidettiin esiopetuksen ja alkuopetuksen siirtymävaiheessa? Jatkuiko tuki? Miten tuki vaikuttanut? Toteutaisiin teemahaastatteluna, haastateltavina Kimmon kanssa työskennelleet aikuiset tuon kolmen vuoden aikana. Suoraan tästä opinnäytetyöstä voisi jatkaa ja tutkia vastaanottavan tahon näkemyksiä tuen jatkumisesta, tiedonsiirrosta ja siirtymävaiheen toteutumisesta.

”On mahdollista
katsoa näkemättä
nähdä tunnistamatta
tunnistaa käsittämättä
käsittää hyväksymättä.

On mahdollista
katsoa ja nähdä
nähdä ja tunnistaa
tunnistaa ja tuntea
käsittää ja hyväksyä.”

- Jiiri Okas

LÄHTEET

- Alijoki, A. 2006. Erityistä tukea tarvitsevien lasten polut esiopetuksestaalkuopetukseen – tukitoimet ja suoriutuminen. Väitöskirja. Helsingin Yliopisto. Viitattu 27.1.2013. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kay/sovel/vk/alijoki/erityist.pdf>
- Espoon kaupungin www-sivut. 2012. Koululykkäys. Viitattu 17.3.2013 http://www.espoo.fi/fiFI/Paivahoito_ja_koulutus/Esiopetus/Koululykkays_starttiopetus
- Forss-Pennanen, P. 2006. Uuden oppimista, kokeilua ja pohtimista: yksilöllisiä ja yhteisöllisiä oppimispolkuja esi- ja alkuopetuksen yhteistyössä. Väitöskirja. Jyväskylän Yliopisto. Gummerus.
- Hannila, P. & Kyngäs, P. 2008. Teemahaastattelu laadullisessa tutkimuksessa. AMK-opinnäytetyö. Helsingin Ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.2.2013 <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/38214/stadia12108525292.pdfsequence=>
- Heikkilä, J. & Heikkilä K. 2005. Voimaantuminen työyhteisön haasteena. WSOY
- Heikkinen, P. & Peltola, H. 2008. Eskarista Epuksi, Alakoulusta Yläkouluun – Vanhempien kokemuksia oman lapsensa perusopetuksen siirtymävaiheista. Pro gradu tutkielma. Jyväskylän Yliopisto. Viitattu 2.6.2013. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/19220/URN_NBN_fi_jyu-200811245889.pdf?sequence=1
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2003. Tutki ja kirjoita. 10. osin uudistettu painos. Jyväskylä. Tammi.
- Holopainen, P. Ojala, T. Orellana, T. & Miettinen, K. 2005. Siirtymät sujuviksi – ehyyttä koulupolkua rakentamassa. Opetushallitus. Moniste 6/ 2005. Viitattu 14.1.2013. http://www.oph.fi/download/47165_siirtymat.pdf
- Hujala, E. Parrila, S. Lindeberg, P. Nivala, V. Tauriainen, V & Vartiainen, P.1999. Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa. Oulun Yliopisto. Varhaiskasvatuskeskus.
- Hyvärinen, S. & Vilpponen, M. 2010. Millainen on hyvä siirtymä esikoulusta kouluun? AMK-opinnäytetyö. Järvenpään Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Viitattu 20.6.2013. http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/15322/Hyvarinen_Sirpa_Vilpponen_Minna.pdf?sequence=1
- Häkkilä, S. 2010. Varhaiskasvatusikäisten lääkinnällinen kuntoutus Ylivieskassa päivähoitohenkilöstön näkökulmasta. AMK- opinnäytetyö. Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala.
- Hämäläinen, A-K 2002. Vanhempien kokemuksia erityistä tukea tarvitsevan lapsen siirtymävaiheesta esiopetukseen tai 1. luokalle. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän Yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Viitattu 11.3.2013. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/36904/URN:NBN:fi:jyu-2011110711630.pdf?sequence=1>

- Jahnukainen, M. 2000. Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. 11. täysin uudistettu painos. Helsinki. Lastensuojelun Keskusliitto.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. 5. uudistettu painos. Helsinki. WSOYpro.
- Kontturi, M 2011. Psykologi kouluvalmiuden arvioijana – neljä tapausta kouluvalmiustutkimuksen merkityksestä. Pro gradu-tutkielma. Itä-Suomen Yliopisto. Psykologian laitos. Viitattu 6.5.2013. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110435/urn_nbn_fi_uef-20110435.pdf
- Linnilä, M-L. 2006 Koulun aloitusta ennemmin varhennettava kuin lykättävä. Väitöskirja. Jyväskylän Yliopisto. Erityispedagogiikan laitos.
- Linnila, M-L. 2011. Kumpi on valmis – lapsi vai koulu. Mediapinta.
- Lukimatin www-sivut. Oppimisen tuen muodot ja toimijat. Viitattu 7.3.2013. <http://www.lukimat.fi/matematiikka/tietopalvelu/tukitoimet/oppimisen-tuen-muodotja-toimijat>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. n.d. Eskarista ekaluokalle- hankkeen loppuraportti 2007-2009. Viitattu 11.3.2013. hameenpiiri-mll-bin.directo.fi/@Bin/c6d3d8cd1dfb13c5df28ce33390237dd/1366835336application/pdf/132016/EE_loppuraportti-A4_2010.pdf
- Oksanen, J. 2002. Esi- ja alkuopetuksen merkitys kouluvalmiuden vahvistajana. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän Yliopisto. Kasvatustiede. Viitattu 7.1.2013. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/10969>.
- Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräys 1/011/2004. Määräys 2/11/2004. Määräys 3/11/2004. Viitattu 7.1.2013. http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf
- Opetushallituksen www-sivut. 2011. Esiopetus. Viitattu 11.3.2013. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus
- Opetushallitus. 2010. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2010: 27.
- Oulun Yliopiston www-sivut 2012. Tutkimuksen etiikka Viitattu 21.6.2013. <http://www oulu.fi/hutk/node/10238>
- Pedanetin www-sivut. 2012. Esi- ja alkuopetuksen yhteistyö. Viitattu 7.5.2012. <http://peda.net/veraja/kuopio/esialku/nivel>
- Pedanetin www-sivut. 2013a. Oppilashuolto siirtymävaiheessa Viitattu 7.12.2012. <http://www.peda.net/veraja/raahe/mitenvih/siirtymavaiheet> Pedanetin www-sivut. 2013b. Nivelvaiheet. Viitattu 7.3.2013. <http://peda.net/veraja/kiiminki/oppimisentuki/oppimisentuenkasikirja/nivelvaiheet>

- Pedanetin www-sivut 2013c. Jekku-hanke. Viitattu 23.5.2013.
<http://www.peda.net/veraja/parainen/koulutoimi/jekku>
- Perusopetuslaki. 2011. 21.8.1998/628 muutoksineen (2011/324). Viitattu 17.1.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pietiläinen, E. Ylikoski, P. & Juusti, J. 1999. Liitokset kohdalleen. Paikalliset laatu-järjestelmät -projekti. Kehitysvammaliitto.
- Pihlaja, P. & Viitala, R 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki. WSOY.
- Pihlaja, P. 2005. Pedagogisen kontekstin merkitys ja arviointi esi- ja alkuopetuksessa.
- Teoksessa Holopainen, P. Ojala, T. Miettinen, K. & Orellana, T. Siirtymät sujuviksi ehyttä koulupolkua rakentamassa. Opetushallitus. Viitattu 12.3.2013.
http://www.oph.fi/download/47165_siirtymat.pdf
- Piippo-Näätänen, K. 2012. Esi- ja alkuopetuksen nivelvaihe – vanhempien kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä erityisen tuen tilanteissa. Pro gradu-tutkielma. Lapin Yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Viitattu 28.12.2012.
<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/84905/Piippo-N%C3%A4%C3%A4nen.Katri.pdf?sequence=1>
- Saaranen- Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. KvaliMOT - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 4.5.2013.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html
- Saaranen- Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. KvaliMOT - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 14.1.2013.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html
- Saloviita, T. 1999. Kaikille avoimeen kouluun – erilaiset oppilaat tavallisella luokalla. Jyväskylä. Atena kustannus.
- Sipari, S. & Koivikko, M. 2006. Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus. Vajaaliikkeisten Kunto ry.
- Sipari, S. 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Väitöskirja. Jyväskylän Yliopisto. Viitattu 12.2.2013
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18788/9789513933258.pdf?sequence=1>
- Sosiaaliportin www-sivut. 2012. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 14.1.2013.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/ai-kajanoja/>
- Suomen vanhempainliiton www-sivut 2012. Koulukielen sanasto. OAJ. Viitattu 29.4.2013.
http://www.vanhempainliitto.fi/filebank/990Koulukielen_sanasto_2012.pdf

Suomen vanhempainliitto. 2007. Laatusuunnitelma kodin ja koulun yhteistyöhön. Opetushallitus. Viitattu 24.5.2013.

http://www.oph.fi/download/115274_laatusuunnitelma_kodin_ja_koulun_yhteistyohon.pdf

THL:n www-sivut. 2013. Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa.

Viitattu 29.4.2013. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/varhaiskasvatuspalvelut

Tilastokeskuksen www-sivut. 2007. Koulutus Suomessa: yhä enemmän ja yhä use-

ammalle. Viitattu 11.3.2013. <http://www.stat.fi/tup/suomi90/marraskuu.html>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi tutkimuksen välineinä. Tammi.

Turunen, A. 2006. ”Tervetuloa musiikkikäsiin” - Vanhempien kokemuksia kasvatuksellisen kuntoutuksen ryhmästä lapsille ja vanhemmille. Pro-gradututkielma.

Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Viitattu 8.5.2013.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7831/URN_NBN_fi_jyu-2006565.pdf?sequence=1

Tuominen, H-M. n.d. Lastentarhan- ja luokanopettajien käsityksiä esi- ja alkuopetuksen yhteistyöstä . Viitattu 14.1.2013.

<http://www.edu.utu.fi/laitokset/tokl/tutkijulkaisut/TuominenHanna-Mari.pdfmus/>

Uudenkaupungin kaupungin esiopetussuunnitelma. 2011. Viitattu 11.3.2013.

www.paivahoito.uki.fi

Uudenkaupungin kaupungin koulutuslautakunnan kokouksen pöytäkirja 10.2.2011.

Viitattu 17.3.2013. <http://uki01.hosting.documenta.fi/kokous/20111938.HTM>

Uudenkaupungin kaupungin starttiluokan esite. 2010.

Vehkakoski, T. 1999. Vammaiseksi nimeämisestä vammaisuuden luomiseen. Teok-

sessä Ladonlahti, T. Naukkarinen, A. & Vehmas, S. 1999. Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet. Jyväskylä. Atena.

Saatekirje varhaiskasvatuksen erityisopettajille

Hei!

Opiskelen työni ohella kuntoutuksen ohjausta ja –suunnittelua. Nyt olen tekemässä opinnäytetyötä aiheesta esiopetuksesta alkuopetukseen. Yritän kehittää polkumallia tukea tarvitsevan lapsen näkökulmasta siirtymävaiheessa. Minulla on päivähoiton johtajan allekirjoittama tutkimuslupa. Toteutan tutkimuksen teemahaastattelun avulla: keskustelisin kolmen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Aiheena tämän vuoden eskarivuoden tukea tarvitsevien lasten polut esiopetuksesta alkuopetukseen.

Toivon, että kirjoitat liitteenä olevalle lomakkeelle omasta mielestäsi tärkeitä tapahtumia ajatellen eskarilaisen siirtymistä kouluun. Tee jokaiselle tukea tarvitsevalle lapselle oma aikajana. Tukea tarvitsevalla lapsella tarkoitan eskarilaista, jotka saavat tehostettua tai erityistä tukea. Lapset, joilla on tehty erityisen tuen päätös ja ne, jotka sinun alueellasi kuuluvat tehostetun tuen piiriin (tehty lapsen tuen tarpeen kartoitus). Tulen hakemaan aikajanat sinulta huhtikuun lopulla. Lähetetään sähköpostia tarkemmasta ajankohdasta.

Terveisin

Henna Kiela

varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Kuntoutusohjauksen ja –suunnittelun opiskelija / Satakunnan Ammattikorkeakoulu

p. xxxxxxxxxx / työ xxxxxxxx / koti

KYSELY TEEMAHAASTATTELUN POHJAKSI

LAPSI SAA TEHOSTETTUA TUKEA / ERITYISTÄ TUKEA.

KUINKA MONI ESIOPETUSIKÄISISTÄ LAPSISTA ALUEELLASI SAA TEHOSTETTUA TAI ERITYISTÄ TUKEA? _____

ALUEELLANI ON ESIOPETUSIKÄISIÄ LAPSIA _____.

MITKÄ TAPAHTUMAT OLET KOKENUT TÄRKEIKSI LAPSEN KOULUUN SIIRTYMISEN JA

TIEDONSIIRRON KANNALTA? Sijoita tärkeät tapahtumat aikajärjestyksessä seuraaviin laatikoihin.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

AIKA -----> -----> -----> -----> ----

TAPAHTUMIEN SISÄLTÖ:

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____
5. _____ 6. _____ 7. _____ 8. _____